

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: *Проблеми та перспективи адаптації
законодавства України до стандартів ЄС*

Спеціальність 281 – «Публічне управління та адміністрування»

Дипломна робота містить результати власних досліджень. Усі текстові та графічні запозичення мають посилання на відповідне джерело.

Слухач

Л. В. Селезінка

особистий підпис, дата

розшифрування підпису

Допускається до захисту

Зав. кафедри

І. П. Лопушинський

особистий підпис, дата

розшифрування підпису

Керівник

О. Р. Гончарук

особистий підпис, дата

розшифрування підпису

Рецензент

Б. Л. Гривнак

особистий підпис, дата

розшифрування підпису

АНОТАЦІЯ

Селезінка Л. В. Проблеми та перспективи адаптації законодавства України до стандартів ЄС– Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2024.

У дослідженні розглянуто питання проблем та перспектив адаптації законодавства України до стандартів ЄС

Розглянуто теоретичні засади євро інтеграційного курсу України в контексті адаптації законодавства нашої держави до стандартів Європейського Союзу.

Крім того, проаналізовано особливості адаптації законодавства України до європейських стандартів і норм на етапі вступу до Європейського Союзу

У дослідженні також розглянуто проблеми та перспективи адаптації законодавства нашої держави до стандартів ЄС та запропоновано шляхи оптимізації цього процесу.

Результати магістерського дослідження направлені на підвищення професійного рівня публічних управлінців та ознайомлення їх із процесом інтеграції нашої держави до європейської спільноти, а також покликані забезпечити ефективну роботу органів державної влади та місцевого самоврядування.

Матеріали роботи будуть корисними для удосконалення діяльності органів влади, а також у процесі підвищення кваліфікації чи професійного навчання державних службовців.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз, стандарти Європейського Союзу, законодавство, адаптація законодавства

SUMMARY

Selezinka L. V. Problems and prospects of adapting Ukrainian legislation to EU standards - Manuscript.

Master's thesis in the specialty 281 «Public Administration».- Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. - Ivano-Frankivsk, 2024.

The study examines the problems and prospects of adapting Ukrainian legislation to EU standards

The theoretical basis of the euro integration course of Ukraine in the context of adapting the legislation of our country to the standards of the European Union is considered.

In addition, the peculiarities of the adaptation of Ukrainian legislation to European standards and norms at the stage of accession to the European Union were analyzed.

The study also considered the problems and prospects of adapting the legislation of our country to EU standards and proposed ways to optimize this .

The results of the master's study are aimed at increasing the professional level of public managers and familiarizing them with the process of integration of our state into the European community, and are also designed to ensure the effective work of state and local self-government bodies.

The materials of the work will be useful for improving the activities of authorities, as well as in the process of improving the qualifications or professional training of civil servants.

Key words: European integration, European Union, European Union standards, legislation, adaptation of legislations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПАТЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА НАШОЇ ДЕРЖАВИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС.....	
1.1 Генеза євроінтеграційної стратегії України	9
1.2 Наукові дослідження реалізації курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію	20
1.3 Адаптація вітчизняного законодавства до стандартів та норм ЄС як складова євроінтеграційного курсу нашої держави.....	27
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ АДАПАТЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ НА ЕТАПІ ВСТУПУ В ЄС.....	
2.1 Питання адаптації законодавства України до правової системи ЄС як один з основних аспектів євроінтеграційного процесу	36
2.2 Методологічні засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС	43
2.3 Практичні аспекти адаптації вітчизняного законодавства до положень права ЄС	52
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПАТЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС.....	
3.1 Основні проблеми адаптації законодавства України до стандартів ЄС	57
3.2 Перспективи адаптації законодавства України до стандартів та правової системи ЄС.....	65
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. Європейська Комісія 17 червня 2022 р. оприлюднила висновок, в якому рекомендувала надати Україні статус кандидата в члени ЄС. Позитивна оцінка Європейської Комісії створила передумови для прийняття 23 червня 2022 р. відповідного рішення Європейською Радою, а 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати переговори щодо вступу України до Європейського Союзу.

Демонструючи рішучість якнайшвидше стати повноправним членом ЄС, Кабінет Міністрів України 28 лютого 2023 р. запустив масштабний процес внутрішньої оцінки стану наближення українського законодавства до законодавства ЄС (селф-скринінг), прийнявши відповідну постанову № 189 «Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС)».

Наразі перед Україною постало багато викликів, пов'язаних насамперед із необхідністю комплексного реформування вітчизняної правової системи та приведення національного законодавства у відповідність до європейських принципів і стандартів права. Євроінтеграційні прагнення України, які реалізуються через наближення і гармонізацію вітчизняного законодавства і законодавства ЄС, є одним з основних пріоритетів державної політики, що й визначено на законодавчому рівні.

З огляду на це питання адаптації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС та оптимізація цього процесу набуває вкрай важливого значення.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблеми адаптації законодавства, врахування міжнародного досвіду в правових системах,

останнім часом відіграють провідну роль у досягненні відповідності українського законодавства до європейського права.

Проте необхідно відзначити той факт, що в процесі здійснення адаптації законодавства України до права Європейського Союзу зустрічаються певні проблеми, що значно уповільнюють цей процес. Подолання цих проблем потребує ретельного вивчення. Нині ж, в умовах збройної агресії Росії проти нашої держави потреба стати повноцінним членом європейської спільноти є питанням виживання країни.

Теоретичні засади євроінтеграційного курсу України в контексті адаптації законодавства нашої держави до норм ЄС досліджували у своїх працях такі науковці як: А. О. Батаренко, Р. В. Волчецький, М. І. Гора, О. І. Миколенко, О. С. Проневич, С.В. Сорока, М. І. Рабінович, Н. В. Стецюк, А. М. Цятковська та ін.

Особливості адаптації законодавства України до європейських стандартів і норм, зокрема, зокрема проблеми та перспективи вдосконалення цього процесу присвятили свої праці такі вчені як: Д. С. Кирилко, Л. А. Корунчак, О. М. Макаренко, Л. Ю. Малюга, Я. Ю. Матчук, Н. Б. Мушак, В. В. Рєзніков, О. І. Стемковська, І. В. Яковюк, О. Б. Мороз, Ю. Я. Слісарчук.

Доцільно проаналізувати, узагальнити та використати як теоретико-методологічне забезпечення дослідження проблем та перспектив адаптації законодавства нашої держави до стандартів ЄС

Мета дослідження і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у дослідженні проблем та перспектив адаптації законодавства України до стандартів ЄС.

Для досягнення мети, необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити генезу євроінтеграційної стратегії України;

- проаналізувати наукові дослідження з реалізації курсу України на євпроєйську та євроатлантичну інтеграцію;
- охарактеризувати адаптацію вітчизняного законодавства до стандартів і норм ЄС як складову євроінтеграційного курсу нашої держави;
- розглянути питання адаптації законодавства України до правової системи ЄС як один з головних аспектів євроінтеграційного процесу;
- проаналізувати методологічні засади етапів гармонізації законодавства України та ЄС;
- розкрити практичні аспекти адаптації вітчизняного законодавства до положень права ЄС;
- проаналізувати основні проблеми адаптації вітчизняного законодавства;
- розглянути перспективи та запропонувати шляхи вдосконалення цього процесу.

Об’єкт дослідження – інтеграція України в Європейський союз.

Предмет дослідження – процес адаптації законодавства нашої держави до європейських стандартів та правових норм.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовувалася система загальних та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, *діалектичний метод* дав можливість забезпечити повноту, об’єктивність, всебічність та конкретність результатів дослідження; *системно-структурний метод* застосовано при узагальненні нормативної бази та наукової літератури; *логіко-догматичний метод* – став у нагоді при тлумаченні окремих наукових та законодавчих термінів, формулюванні визначень юридичних понять; *метод аналізу і синтезу*, а

також *порівняльний* метод були використані для дослідження процесу адаптації вітчизняного законодавства до європейських нормативних актів.

Новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні важливості оптимізації та вдосконалення процесу адаптації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку концептуальних положень, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне та практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого дослідження проблем та перспектив адаптації українського законодавства до стандартів ЄС;

- правозастосовчій діяльності – для формування критеріїв кваліфікації публічних управлінців та посадових осіб органів місцевого самоврядування в контексті євроінтеграційних процесів в нашій державі;

- навчальному процесі – при розробленні нових та оновленні існуючих навчальних курсів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Опис структури роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 85 сторінок. Список джерел містить 56 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АДАПАТЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА НАШОЇ ДЕРЖАВИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

1.1 Генеза євроінтеграційної стратегії України

Генеза або генезис «(грец. γένεσις від грец. γέννωω – породжую, створюю, лат. genesis) – походження, виникнення, становлення», у ширшому сенсі – «зародження і подальший процес розвитку, що привів до певного стану, вигляду, предмету, явища»¹.

Генезис – поняття, яке розкриває як момент зародження, створення, виникнення, так і процес розвитку якого-небудь якісно певного предмета або явища. Генезис являє собою момент закономірного процесу розвитку явищ, що пов'язаний з перервою послідовності та стрибкоподібною трансформацією в якісно новий стан. Як становлення нової якості генезис реалізується на основі конкретних передумов, що були створені попереднім розвитком, та являє собою процес асиміляції й перетворення відомих передумов у нову цілісну систему взаємодії.

Сучасне становище європейської інтеграції – це наслідок довготривалої історії. Дослідження сучасного стану та перспектив реалізації євроінтеграційної стратегії України неможливо без звернення до витоків цих процесів. «На момент свого започаткування в умовах біполярного світу Європейське Співтовариство було задумане як об'єднання більш-менш подібних національних держав, які мали сформувати нове економічно і політично потужне утворення, яке б було здатне виступати рівноправним партнером у відносинах як зі США, так і СРСР. Однак після розпаду

---

¹ Цятковська А. М. Конституційно-правові засади євро інтеграційної стратегії України : дис. ...док. філос. : 081 «Право» / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2021. 213с.

Радянського Союзу геополітична мета такого утворення зазнала переосмислення»².

Аналіз пройдених етапів європейської інтеграції, а також сукупності як позитивних, так і негативних факторів дозволяє дійти висновків про те, що становлення такого об'єднання є наслідком великих довготривалих зусиль, які були б марними без існування потужної ідеологічної основи та поваги до загальних людських цінностей. Спільні з Європою цінності і прагнення до миру та економічного зростання спонукали Україну обрати шлях на інтеграцію до Європейського Союзу. А отже, історію відносин незалежної України з Європейським Союзом можна умовно поділити на декілька етапів, які відображають формування та розвиток євроінтеграційної стратегії України³.

Перший етап політико-правового врегулювання питань пов'язаних з європейською інтеграцією України розпочався ще на початку 90-тих років минулого століття. У Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., було встановлено що «Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах. Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права».

Прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України заклало потужний правовий фундамент відносин Україна-ЄС, оскільки в Основному Законі були закріплені базові цінності суверенної демократичної соціальної правової держави. Повага до прав людини, народовладдя, демократичний державний устрій – усі ці положення були «сумісними» з аналогічними принципами та нормами абсолютної більшості європейських держав – і це відображало перспективу процесу євроінтеграції.

---

² Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. Вісник Академії правових наук України. 2003 р. №4 (35). Харків : Право, 2003. С. 82-92

³ Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16). С. 1-14

У грудні 1991 р. Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в Європейському Союзі, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Після розпаду СРСР Україна успадкувала ядерний арсенал і стала відразу третьою ядерною державою в світі після Росії та США. Це поставило дуже гострі проблеми перед керівниками країн. Позицію Європи щодо України з 1991 до 1993 р. називають позицією «байдужості та спостереження». Це було пов'язано з тим, що Європа тривалий час розглядала Україну, головним чином, як винуватицю поширення ядерної зброї і як перешкоду в процесі роззброєння. Втім, вже у січні 1992 р. Україна вступила до Організації з безпеки і співробітництва в Європі, а у червні 1992 р. підписала договір СТАРТ-1 і Лісабонський протокол, погодившись ліквідувати у найкоротший термін своє стратегічне озброєння, що має далеку дію. Це сприяло поживленню відносин з Європейським Союзом.

У вересні 1992 р. у Києві тодішній Президент України Кравчук Л. М. зустрівся з Головою Європейської Комісії Ж. Делором. Досягнуті домовленості дозволили розпочати переговори щодо укладання угоди і відкриття в Києві в жовтні 1993 р. представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні, а також започаткування у березні 1994 р. зустрічей «Україна-Трійка ЄС».

Економічні відносини між Європейським Союзом і Україною заклались з 1991 р. Україна успадкувала усі міжнародні угоди і зобов'язання колишнього СРСР, відповідно до Мінської угоди про розпуск СРСР від 8 грудня 1991 р. і рішень, прийнятих в результаті підписання цієї угоди. Тож, угода 1989 р. заклала договірну основу, що діяла до набуття чинності Тимчасової угоди між Європейським Союзом і Україною в 1996 р., і навіть до набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво в 1998 р., у сфері економічного співробітництва.

Найважливішою подією у загальнополітичному аспекті у цей період стало укладення 14 червня 1994 р. в Люксембурзі Угоди про партнерство і співробітництво, першої угоди з державою Співдружності незалежних

держав. Ця угода дозволила інституалізувати й посилити співробітництво в багатьох сферах ⁴.

У червні 1995 р. було відкрито Представництво України при Європейських Співтовариствах, а у травні 1996 р. Європейський Союз оприлюднив Декларацію щодо України. Декларація визнавала Україну як державу з перехідною економікою. Цей крок допомагав Україні вирішувати проблеми у зв'язку зі вступом до Світової організації торгівлі і давав шанси для отримання фінансової допомоги і кредитів від європейських структур

Початок другого етапу розвитку відносин України з Європейським Союзом приходить на 1997-1998 рр. Співпраця з Європейським Союзом виходить на новий рівень, а 1 березня 1998 р. набуває чинності Угода про партнерство і співробітництво. 1997 р. ознаменував початок проведення самітів Україна– Європейський Союз, які щорічно проводяться і донині. Подібні саміти Європейський Союз проводить лише з США, Японією, Китаєм та Росією – тобто країнами, які за визначенням не планують приєднатися до Євросоюзу. ⁵

Засідання самітів проводяться за участю Президента України, Президента Європейської Ради та Президента Європейської Комісії. Формат самітів дозволяє сторонам на найвищому рівні підбити підсумки співробітництва між Україною та Європейським Союзом за рік, що минув, а також окреслити пріоритети координації на найближче майбутнє, оцінити розвиток інтеграції в Україні та Європейському Союзі, обговорити загальні питання, а також узгодити позиції щодо актуальних міжнародних питань.

За допомогою аналізу результатів самітів Україна–Європейський Союз також можна простежити розвиток інтеграційних відносин. Перший саміт Україна–Європейський Союз пройшов у вересні 1997 р. у м. Київ. Тоді Президент України Л. Д.Кучма підтвердив європейський вибір України відповідно до підписаної у 1992 р. Угоди про партнерство і співробітництво.

---

⁴ Сорока С.В., Волчецький Р.В. Еволюція взаємовідносин України з Європейським Союзом. Світова та європейська інтеграція: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 340 с

⁵ Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16). С. 1-14

Також Україна в односторонньому порядку ввела безвізовий режим для власників дипломатичних паспортів країн-членів Європейського Союзу.

Другий саміт Україна-Європейський Союз відбувся у жовтні 1998 р. у Відні. Стан відносин України та Європейського Союзу характеризувався як «стратегічне та унікальне партнерство». Уперше Україна заявила про бажання набути статусу асоційованого члена в Європейському Союзі. Цілком зрозуміло, що ані Україна, ані Європейський Союз не були підготовлені до цього етапу. Проте Україна все ж таки наполягала на необхідності та важливості укладення договору про асоційоване членств⁶.

Третій саміт Україна-Європейський Союз відбувся в липні 1999 р. У цей рік в Україні пройшли президентські вибори, а Європейський Союз підтвердив свою позицію щодо сприяння приєднання України до Світової організації торгівлі. Тоді ж була започаткована співпраця щодо запровадження зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом⁷.

Наприкінці того ж року у місті Гельсінкі Європейська Рада ухвалила Спільну стратегію Європейського Союзу щодо України, спрямовану на зміцнення відносин «стратегічного партнерства» між Україною та Європейським Союзом (у документі відзначаються європейські прагнення України і вітається її проєвропейський вибір; Європейський Союз підтвердив свої зобов'язання щодо підтримки політичних та економічних перетворень в Україні, які мають забезпечити подальше її наближення до Європейського Союзу).

П'ятий саміт Україна-Європейський Союз відбувся у вересні 2001 року в Ялті на тлі «касетного скандалу», через рік після зникнення журналіста Гонгадзе. Представники Європейського Союзу засудили втручання влади у діяльність засобів масової інформації та інші порушення демократичних стандартів.

---

⁶ Сорока С.В., Волчецький Р.В. Еволюція взаємовідносин України з Європейським Союзом. Світова та європейська інтеграція: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 340 с

⁷ Дорош С. Усі саміти Україна-ЄС 1997-2011: надії і розчарування. BBC Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/multimedia/2013/02/130218_eu_ukraine_summits_galler_y_sd (Дата звернення: 01.12.2023).

Важливою подією стало щорічне звернення Президента України від 31 травня 2002 р. до Парламенту «Про внутрішнє і зовнішнє становище України» під назвою «Європейський вибір», яке поставило наступні цілі:

- 1) у 2003-2004 рр. підписати угоду з Європейським Союзом про асоційоване членство і провести переговори про Зону вільної торгівлі;
- 2) у 2002-2007 рр. привести законодавство України у відповідність до вимог законодавства Європейського Союзу у пріоритетних сферах;
- 3) у 2004-2007 рр. Україна повинна виконати всі необхідні процедури для вступу в силу угоди про асоційоване членство;
- 4) у 2005-2007 рр. Україна повинна створити Митний союз з Європейським Союзом;
- 4) у 2007-2011 рр. – повне виконання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом та копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі .

Тоді ж Україна звернулася до Європейського Союзу з проханням надати їй статус асоційованого члена, на що Україні запропонували статус «сусіда Європейського Союзу. 2003 та 2004 рр. не стали успішними для України на шляху до членства в Європейському Союзі. Не зважаючи на спроби Л.Д. Кучми та широкого обговорення українського питання в Європі, Україна так і не отримала статус країни з ринковою економікою.⁸

Третій етап інтеграції України до Європейського Союзу почався у 2005 р. У спільній заяві за результатами саміту 2005 р. лідери Європейського Союзу та України привітали відданість демократії та реформам, що відкрила нові перспективи для України та відносин між Україною та Європейським Союзом. Було відмічено поглиблення та зміцнення відносин між Україною та Європейським Союзом, досягнутих шляхом забезпечення значного прогресу у виконанні Плану дій Європейський Союз-Україна, підписаного сторонами 21 лютого 2005 р. Європейський Союз привітав тверду відданість України

---

⁸ Сорока С.В., Волчецький Р.В. Еволюція взаємовідносин України з Європейським Союзом. Світова та європейська інтеграція: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 340 с

спільним цінностям демократії, верховенства права та поваги до прав людини; та визнав прогрес, досягнутий у здійсненні економічних реформ.

Лідери також відзначили необхідність продовження процесу реформ. Лідери Європейського Союзу підтвердили свою готовність невідкладно розпочати консультації щодо укладення нової посиленої угоди між Україною та Європейським Союзом, яка має замінити Угоду про партнерство і співробітництво, як тільки будуть виконані політичні пріоритети Плану дій⁹.

Протягом 2005 р. в рамках виконання Плану дій з Європейським Співтовариством було підписано низку важливих угод у різних сферах. У цьому ж році було започатковано дослідження економічних передумов створення Зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, переговори про спрощення візового режиму. А вже у наступному році таку угоду було введено в дію. Також 30 грудня 2005 р. Україну було вилучено з переліку країн із перехідною економікою в рамках антидемпінгового законодавства Європейського Союзу, та держава отримала від Європейського Союзу статус країни з ринковою економікою. Аналогічне рішення прийняв і уряд США у 2006 р.

27 жовтня 2006 р. під час проведення саміту Україна-Європейський Союз у м. Гельсінкі було парафовано угоди про спрощення візового режиму та реадмісію, які можуть вважатися найбільшим досягненням у відносинах Україна-Європейський Союз у 2006 р. У 2007 р. були розпочаті переговори стосовно нової посиленої Угоди та всеохопної та поглибленої зони вільної торгівлі. Пізніше сторони досягли компромісу щодо назви нової посиленої угоди як Угоди про асоційоване членство.

Позитивним кроком, що суттєво просунув Україну вперед, стало набуття у 2008 р. членства в Світовій організації торгівлі. Протягом наступних років створювалась нова посилена угода та здійснювалось впровадження відповідних реформ в Україні. У грудні 2009 р. на саміті

---

⁹ Цятковська А. М. Конституційно-правові засади євро інтеграційної стратегії України : дис. ...док. філос. : 081 «Право» / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2021. 213с.

Україна-Європейський Союз Голова Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу висловлював сподівання, що переговори про асоціацію можуть бути завершені протягом 2010 р.

У 2010-2014 рр. за часів президенства В.Ф. Януковича євроінтеграційна стратегія України зазнала змін, а в листопаді 2013 р. була поставлена під загрозу рішенням тодішнього уряду. З одного боку Президент України під час зустрічей з представниками Європейського Союзу наголошував, що євроінтеграційні прагнення України не підлягають перегляду, всі узгоджені реформи впроваджуються і Україна має намір якнайшвидше підписати Угоду про асоціацію.

Проблема ще полягала в тому, що офіційний Брюссель відстоював позицію, що Україна має обирати і не може мати зону вільної торгівлі із Європейським Союзом і одночасно бути членом Митного союзу. Попри це В.Ф. Янукович та тодішній уряд не бажали приймати кардинальні рішення і продовжували шукати модель співпраці з Митним союзом.

21 листопада 2013 р. Кабінет Міністрів України на чолі з прем'єр міністром М.Я. Азаровим прийняв розпорядження № 905-р «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами, з іншої сторони». Цим розпорядженням було призупинено процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію, натомість було запропоновано утворити тристоронню комісію Україна-Росія-Європейський Союз та відновити активний діалог з Російською Федерацією та іншими країнами Митного союзу і країнами-членами Співдружності Незалежних Держав для активізації торговельно-економічних зв'язків.

Логічним продовженням деструктивної політики уряду стало непідписання Президентом В.Ф. Януковичем Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з Європейським Союзом на саміті «Східного партнерства» у Вільнюсі. Такі рішення викликали хвилю обурення серед населення України, які вилилось у масові протести, що згодом отримали назву «Революція гідності».

Після перемоги в Україні Революції Гідності, 2 березня 2014 р. Кабінет Міністрів скасував розпорядження № 905-р попереднього уряду, а 13 березня 2014 р. Верховна Рада України прийняла постанову «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі», якою підтверджується незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі.

Було також відзначено, що Україна як європейська держава, яка поділяє спільну історію та цінності з країнами Європейського Союзу, має право подати заявку на набуття членства у Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз від 07 лютого 1992 р. Цією Постановою Верховна Рада України рекомендувала Виконуючому обов'язки Президента України та Кабінету Міністрів України низку першочергових кроків у сфері європейської інтеграції, передусім у контексті укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом¹⁰.

2014 рік ознаменував четвертий – якісно новий етап відносин України з Європейським Союзом. Адже відбулося обрання нового президента та уряду, відновлення курсу на євроінтеграцію, підписання політичної та економічної частин Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та її синхронна ратифікація Європейським парламентом та Верховною Радою України. При цьому варто зазначити, що Угода про асоціацію між Європейським Союзом і Україною від 27 червня 2014 р. відноситься до нової групи зовнішніх угод Європейського Союзу із державами-учасниками Європейської політики сусідства .

Протягом 2014-2017 рр. Угода про асоціацію була ратифікована всіма країнами-членами Європейського Союзу, і з 1 вересня 2017 р. набула чинності у повному обсязі.

---

¹⁰ Цятковська А. М. Конституційно-правові засади євро інтеграційної стратегії України : дис. ...док. філос. : 081 «Право» / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2021. 213с.

У цей період дістало свого розвитку спрощення візового режиму України з Європейським Союзом. У 2015 році після схвалення звіту щодо виконання Україною Плану дій із візової лібералізації Європейська комісія рекомендувала Раді Європейського Союзу надати Україні безвізовий режим. Незважаючи на полеміку щодо запровадження безвізового режиму, 11 червня 2017 р. відповідне рішення набуло чинності, а Україна стала другою країною з шести країн-учасниць Східного партнерства після Молдови, що отримала безвізовий режим.

Набуття чинності Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною стимулювало подальші зміни в державі. 25 жовтня 2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», якою було затверджено план заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. – безпрецедентний за своїм обсягом та рівнем деталізації документ.¹¹

Таким чином генеза європейської інтеграції є складним та довготривалим процесом, особливо для України.

На нашу думку основними особливостями євроінтеграційних процесів в Україні та пов'язаними з ними труднощами отримання членства у Європейському Союзі є наступні.

По-перше євроінтеграційна стратегія України нараховує трохи більше 20 років, упродовж яких відбувалось не лише становлення відносин Україна-ЄС, а й розбудова нової незалежної держави Україна. «Молода» держава Україна ще довгий час знаходилася під впливом радянських стандартів державного будівництва та суспільного життя, які необхідно було змінювати.

---

¹¹ Цятковська А. М. Конституційно-правові засади євро інтеграційної стратегії України : дис. ...док. філос. : 081 «Право» / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2021. 213с.

По-друге, політичне керівництво країни не завжди докладало максимум зусиль на шляху до європейської інтеграції. Українським урядом було задекларовано багато змін, зокрема, у напрямку наближення до стандартів Європейського Союзу, проте це не завжди супроводжувалося реальними змінами, які уважно відслідковував Європейський Союз.

По-третє, Україна як держава, яка бажає вступити до Європейського Союзу, повинна володіти низкою характеристик, які відповідатимуть вимогам Європейського Союзу. Критерії членства в Європейському Союзі визначені у ключових документах Союзу.

По-четверте, просування євроінтеграційним шляхом потребувало змін в організації та практиках життя українців практично в усіх сферах, а це доволі болісно сприймалося населенням. Пересічний українець не завжди бачив сенс вступу до Європейського Союзу та пов'язаними з ним труднощами¹².

П'ятою особливістю є геополітичне розташування України – між Європейськими країнами і Росією. Наявність протяжного кордону з Російською Федерацією і близькість з нею зв'язків після розпаду Радянського Союзу впливають і на відносини України із Європейським Союзом. Прихована конфронтація РосіяЄвропейський Союз довгий час уповільнювала євроінтеграційні процеси в Україні.

Шоста «болісна точка», що неабияк впливає на розвиток України в цілому так і на українські прагнення отримати повноправне членство в Європейському Союзі це вже згадана анексія Кримського півострова та збройний конфлікт на сході України, а зрештою повномасштабна агресія з Російською федерацією, яка не бажає «відпустити» нашу державу який почався у 2014 р. Ці події змусили розірвати існуючі зв'язки з Росією та повністю зануритись у процес інтеграції до Європейського Союзу.

З іншого боку Європейському Союзі «не вигідно» брати до себе у члени воюючу державу, таку державу, в якій значні ресурси йдуть не на рух уперед, а на латання ран, державу, в якій зростає кількість неконтрольованої

---

¹² Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

зброї, та ту, яка не контролює частину свого державного кордону, а з тим і переміщення осіб.

Сьома особливість відносин Україна-Європейський Союз пов'язана із процедурними питаннями в Європейському Союзі. Згідно з установчими договорами Європейського Союзу рішення стосовно приєднання іншої держави до Союзу повинні бути підтримані всіма державами членами, кожна з яких повинна надати свою згоду на ті або інші зміни в Європейському Союзі відповідно до встановленої процедури. З 1995 року кількість членів Євросоюзу збільшилася з 15 до 28 (27) держав. Таким чином процес ухвалення рішень Європейським Союзом залежить від оперативності надання згоди його членами.

1.2 Дослідження сучасного стану реалізації курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію

Процеси євроінтеграції та членства України в Європейському Союзі є головним інструментом реалізації національних інтересів, розбудови правової та демократичної держави, зміцнення наявних та запровадження нових механізмів функціонування громадянського суспільства в Україні за європейським зразком.

Вступ України до Європейського Союзу є запорукою подальшого зміцнення позицій України на міжнародній арені. Курс України на євроінтеграцію потребує якісних змін, динамічного інтеграційного поступу в європейський простір. Інтеграція України в європейський простір потребує розробки нових механізмів співпраці, зокрема: обміну випускниками закладів вищої освіти; розв'язання проблеми юридичного визнання сертифікатів українських закладів вищої освіти у країнах Європейського Союзу; створення умов для запобігання «витоку мізків» з нашої країни; адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу; підготовки фахівців, здатних захищати інтереси країни в складних умовах глобальної конкуренції.

Необхідно зазначити, що зараз на порядку денному – адаптація національного законодавства до європейського правового простору, поглиблення інтеграції українського бізнесу на ринках ЄС, практичне запровадження «безвізу» у різних сферах, подальша інтеграція секторів тощо. Проведення базових реформ, передбачених угодою про асоціацію, а також імплементація пакета рекомендацій Європейської Комісії, що є передумовою для початку переговорів про вступ, сприятиме успішному просуванню України на європейському шляху.¹³

Глобальні інтеграційні процеси сучасного світу є об'єктивною і закономірною тенденцією розвитку всіх сфер суспільного життя. Україна, як одна з найбільших європейських держав, стратегічно не може залишатися поза процесами сучасної цивілізації, що характеризуються такими поняттями, як багатополлярність, глобалізація та взаємозалежність.

Розбудова та розвиток суспільства європейських стандартів в Україні є одним із головних завдань періоду незалежності та самопроголошення, власне, від його реалізації залежить досягнення важливої мети – членства в Європейському Союзі.¹⁴

Розвиток нормативних засад європейської інтеграції виявляється насамперед у внесенні змін до чинної Конституції України. Модернізація конституції завжди призводить до фундаментальних змін у структурі суспільства, які закріплюються або створюються конституційними положеннями. Відповідно, дані соціологічних настроїв громадян України з геополітичної точки зору переважно спрямовані на тісну співпрацю та подальшу інтеграцію з європейськими міжнародними структурами –

---

¹³ Гора М. І. Стан наукового дослідження конституційного курсу на європейську та північноатлантичну інтеграцію України URL: http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3A2011-06-06-10-50-16&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (дата звернення: 20.10.2023).

¹⁴ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россва, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

Європейським Союзом та НАТО. Але, з огляду на сучасні реалії, однією з перешкод розвитку суспільства, спрямованого на європейську та північноатлантичну інтеграцію, в Україні є значні прогалини в теоретико-методологічних засадах через недостатню дослідженість цих елементів.

Європейське співтовариство вже зробило певні кроки вперед у цьому відношенні. Модель реалізації «процвітаючої держави» відсунула дослідження концепції громадянського суспільства на другий план, оскільки взяла на себе ряд завдань, які були притаманні їй у минулому. Тому для України зараз надзвичайно важливо якнайшвидше змінити свій імідж одного з регіонів колишнього Радянського Союзу на світовій арені та досягти авторитету незалежної європейської держави.¹⁵

У вітчизняній практиці державного будівництва проєвропейський вектор розвитку був вишколений на рівні Основного Закону лише на 27-му році незалежності країни. Після закінчення чотирирічного періоду після укладення угоди про асоціацію положення про орієнтацію зовнішньополітичного курсу на всебічне зближення з Європейським Союзом було офіційно внесено до Конституції України.

Так, на початку 2019 року за ініціативи Президента України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на досягнення повноправного членства України в Європейському Союзі та Північноатлантичному договорі) від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. У результаті зазначених нововведень було доопрацьовано преамбулу Конституції України, яка визначає європейську ідентичність українського народу та незворотність європейської траєкторії України. Це положення було включено до конституційного тексту у зв'язку з

---

¹⁵ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россва, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

тим, що в преамбулі Угоди про асоціацію зазначено, що Україна, розвиваючи відносини з Європейським Союзом, декларує свою європейську ідентичність і поділяє спільні цивілізаційні цінності.

Можливість України бути у спільноті цивілізованих демократичних країн – членів Північноатлантичного альянсу сприятиме здійсненню комплексних реформ у секторі безпеки та оборони, щодо цивільного контролю та демократичного нагляду, у боротьбі з корупцією, підвищення стабільності та підтримання міжнародної та регіональної безпеки.

Україна поступово наближає свої стандарти до стандартів альянсу, що є необхідною умовою членства в НАТО. Основним акцентом політики держави у сфері євроатлантичної інтеграції є забезпечення безпеки та добробуту людей як центрального питання національної безпеки. Пріоритетні завдання в рамках реалізації політики євроатлантичної інтеграції України щорічно визначаються у річних національних планах під егідою Комітету Україна-НАТО, підписаних Президентом України, які є ключовим інструментом досягнення Україною необхідного критерію членства в НАТО.

Україна мала дуже успішний рік у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції та продовжить йти стратегічним шляхом, визначеним і закріпленим у конституції, до набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Північноатлантичному альянсі. Переважна більшість українського суспільства підтримує курс на повноправне членство України в Європейському Союзі та НАТО, розуміючи, що це головна запорука побудови демократичної правової держави та забезпечення її безпеки, особливо на фоні повномасштабної агресії Росії.¹⁶

Західні партнери позитивно сприйняли чітку позицію Києва, але не гарантують швидкого вступу та набуття членства в Євросоюзі, наполягаючи на необхідності змін в самій Україні зсередини. Така позиція Європейського

---

¹⁶ Гора М. І. Стан наукового дослідження конституційного курсу на європейську та північноатлантичну інтеграцію України URL: http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3A2011-06-06-10-50-16&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (дата звернення: 20.10.2023).

Союзу цілком виправдана, враховуючи геополітичне положення України, інтереси, які цей Союз декларує щодо країн Східної Європи. Тому виникає потреба у якіснішому аналізі впливу суспільних настроїв України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції на ефективність реалізації сучасної зовнішньої політики України в напрямку максимального зближення зі структурами Заходу.

Варто зауважити, що статус кандидата може мати ще один важливий вимір для розвитку країни, а саме кадровий вимір та зменшення наслідків «витоку мізків», який зараз відбувається в Україні. Повномасштабна російська агресія спричинила безпрецедентний потік українців за кордон, переважно до країн ЄС, оскільки війна триває, працездатні українці поступово знаходять роботу, заповнюючи досить мізерний ринок праці ЄС, а діти йдуть до шкіл чи вишів¹⁷.

Існує висока ймовірність того, що значна кількість цих іммігрантів зможе інтегруватися в Європейський Союз до нормалізації безпекової ситуації в Україні. Тому статус кандидата, а отже перспектива членства та майбутнього вільного пересування людей стає важливою гарантією того, що українці захочуть повернутися до країни.

Інтеграція України до Європейського співтовариства, а згодом і членство в Європейському Союзі зовсім не означає автоматичного створення та функціонування нової моделі громадянського суспільства та правової держави в Україні в цілому. Насправді проблема полягає в тому, що громадянам України необхідно самостійно за допомогою зовнішніх, міжнародних і внутрішніх факторів побудувати модель місцевого європейського суспільства з усіма супутніми ознаками та складовими, чим

---

¹⁷ Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2014. № 1. С. 34–37.

практично довести свою прихильність до Європи, демонструючи готовність до реальних змін і реформ у нашій країні.¹⁸

Інтеграція України в європейський простір, безперечно, забезпечить можливість повноцінного створення «внутрішнього європейського ринку» науково-технічних розробок, вільного обміну знаннями, результатами досліджень, формування єдиної загальноєвропейської політики розвитку основних напрямків розвитку науки й техніки в європейських країнах, розширення масштабів і масштабів досліджень, підвищення конкурентоспроможності та практичного використання наукових розробок.

Правове забезпечення євроінтеграційних процесів на найвищому конституційному рівні створює передумови для форсайту (сценарного прогнозування) політико-правового та соціально-економічного розвитку українського суспільства в умовах формування моделі державотворення під впливом європейських стандартів.

Наступною важливою реалією розвитку наукових досліджень засад європейської інтеграції України є оновлення документів, що регламентують планування процесу імплементації положень угоди про асоціацію, до національної практики державотворення. Так, після укладення Угоди про асоціацію 17 вересня 2014 року Кабінет Міністрів України ввів у дію Постанову № 847 «Про реалізацію Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейське співтовариство з атомної енергії та його держави-члени, з іншого боку».

Документ визначив план заходів щодо поетапного впровадження Угоди про асоціацію в національну практику розбудови держави до 2017 року. План включав 28 розділів і 92 пункти, які встановлювали комплекс організаційно-правових заходів, реалізація яких забезпечувала перетворення в правовій, безпековій, економічно-виробничій, культурній та інших сферах.

---

¹⁸ Гора М. І. Стан наукового дослідження конституційного курсу на європейську та північноатлантичну інтеграцію України URL: http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3A2011-06-06-10-50-16&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (дата звернення: 20.10.2023).

Важливим і вагомим елементом у процесі виконання угоди про асоціацію стало визначення факторів, відповідальних за реалізацію конкретних заходів плану. Здійснення інтеграції, перш за все, пов'язане з якісними перетвореннями всередині кожного елемента, що входить до системи, що підіймає її на якісно новий рівень. Відповідно до співвідношення науково-дослідної роботи та навчання була побудована певна структура, яка стала основою нової інтегрованої освіти. Після визначення спрямованості, складу та форми процесу інтеграції розробляються механізми інтеграції, тобто певні зв'язки та відносини, які створюються між інтегрованими об'єктами на основі принципів інтеграції.

Європейська інтеграція України відбувається в умовах широкомасштабного російського втручання. Війна, розв'язана державою-агресором, з одного боку, засвідчила готовність українців відстоювати незалежність своєї країни, шляхом її європейського розвитку, згуртувала українську націю та посилила суспільну підтримку руху до Європейського Союзу.

З іншого боку, це активізувало двосторонні процеси євроінтеграції, надало нової якості політиці Брюсселя на українському напрямку, змусило переглянути підходи та пріоритети у сфері безпеки. Водночас війна, під час якої Україна зазнала величезних людських і фінансово-економічних втрат, вплинула на характер просування до об'єднаної Європи, зумовила особливості «військової» євроінтеграції¹⁹.

Задля реалізації євроінтеграційної політики з урахуванням глобальних, регіональних і локальних політико-правових викликів і ризиків, Україна протягом останніх десятиліть розвинула вагоме нормативно-правове підґрунтя. Попри це слід визначити дві основні концепції системної роботи суб'єктів права щодо подальшого вдосконалення нормативного поля

---

¹⁹ Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ: Центр Разумкова, 2021. С.25-27. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf (дата звернення: 11.12.2023).

євроінтеграції – упорядкування реального механізму реалізації євроінтеграційних перетворень у практиці національної держави.

Надзвичайно важливим має бути попередній розрахунок форсайту (сценарного прогнозування) політико-правового та соціально-економічного розвитку українського суспільства та створення регуляторних структур ефективності відповідних процесів. Тому актуальним поставленим завданням науки національного права є розробка наукових пропозицій щодо подальшого розвитку нормативних засад європейської інтеграції України з урахуванням вимог часу та реальних очікувань українського суспільства

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновки, що відносини між Європейським Союзом та Україною вже дають певні позитивні результати в контексті забезпечення демократичного та європейського розвитку країни. Європейська інтеграція є основним і постійним пріоритетом у зовнішній політиці України, а подальший розвиток і поглиблення відносин між Україною та Європейським Союзом здійснюються за принципами політичної асоціації та економічної інтеграції, а також принципом побудови розкинутого та ефективного громадянського суспільства.

1.3 Адаптація вітчизняного законодавства до стандартів та норм ЄС як складова євроінтеграційного курсу нашої держави.

Європейська інтеграція є політико-правовим феноменом, зумовленим багатовіковим прагненням європейських народів консолідувати зусилля у розбудові спільного простору миру та взаєморозуміння, верховенства права, добробуту, соціальної справедливості, вільної торгівлі, безперешкодного пересування і комунікації, безпеки та правосуддя.

Об'єктивним наслідком інтеграційних процесів стало конституювання Європейського Союзу як унікального наднаціонального міждержавного

об'єднання. Євроінтеграція є цивілізаційним вибором українського народу, що ґрунтується на усвідомленні європейської ідентичності, належності до європейської цивілізації та спільності історичної долі з європейськими народами.²⁰

Визначення євроінтеграції як стратегічного орієнтиру, зовнішньополітичного пріоритету та ключової мети Української держави зумовлює необхідність імплементації європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини, модернізації інститутів публічної влади на людиноцентристських засадах, подолання технологічної відсталості, покращення інвестиційного клімату, створення нових робочих місць, приєднання до структур спільної безпеки тощо.

Вирішення цих стратегічних завдань неможливо без адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Євроінтеграційна перспектива України в основному була окреслена Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) від 14 червня 1994 року. Згідно з частиною 1 статті 51 УПС вперше актуалізовано проблему добровільного, часткового та поступового «зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства» шляхом встановлення «приблизної адекватності законів» у 16 пріоритетних для зміцнення економічних зв'язків сферах (митне право, законодавство про компанії, банківське право, бухгалтерський облік компаній, податки, включаючи непрямі, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, енергетика, транспорт тощо).

У Національній індикативній програмі на 2007–2010 роки було виокремлено обмежену кількість пріоритетних сфер (підтримку

---

²⁰ Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євроінтеграційного курсу України. URL: /13230-Текст%20статті-26089-1-10-20190704%20(1).pdf. (дата звернення: 24.10.2023).

демократичного розвитку та якісного управління, підтримку регуляторної реформи і розширення адміністративних можливостей, підтримку розвитку інфраструктури) зближення із законодавством, процедурами, стандартами і практикою Європейського Союзу на основі цілей, визначених Угодою про партнерство і співробітництво та Планом дій Україна – ЄС.

Цим документом фактично визначалися додаткові напрями (підпріоритети) адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, а саме: покращення управління державними фінансами; вдосконалення систем інтегрованого управління державним кордоном; покращення управління міграційними потоками; інтеграція до європейського освітньо-дослідницького простору, налагодження міжлюдських контактів/обмінів.

Водночас увага приділялася реалізації ліберального публічно-правового імперативу (зміцненню демократії та верховенства права, визнанню примату прав і свобод людини, забезпеченню належного врядування тощо).²¹

Національна індикативна програма на 2011–2013 роки створювала підґрунтя для інтенсифікації адаптаційно-правової діяльності у контексті забезпечення виконання завдань щодо сприяння набранню чинності Угоди про асоціацію між ЄС та Україною і забезпечення сталого розвитку.

Натомість у додатку XVII «Нормативно-правове наближення» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, закріплено перелік актів Європейського Союзу, котрі підлягають «горизонтальній адаптації» у секторах, що потребують нормативно-правового наближення (фінансові послуги, телекомунікаційні послуги, поштові та кур'єрські послуги, послуги з міжнародних морських перевезень).

---

²¹ Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євро інтеграційного курсу України. URL: /13230-Текст%20статті-26089-1-10-20190704%20(1).pdf. (дата звернення: 24.10.2023).

Аналіз україномовного тексту Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами свідчить про відсутність уніфікованого категоріально-термінологічного позначення процесу зближення законодавства України із законодавством ЄС. Зокрема, сторони Угоди одночасно оперують спорідненими категоріями «зближення» (ст. 51, 76), «приблизна адекватність законів» (ст. 51), «адаптація» (ст. 63, 77), «наближення» (ст. 60), «встановлення еквівалентних норм» (ст. 68).²²

У науковому середовищі також відсутня єдина думка, що призвело до одночасного синонімічного використання термінів «адаптація законодавства», «гармонізація законодавства», «наближення законодавства» тощо.

Зазначена вище термінологічна еkleктичність у вітчизняному законодавстві подолана шляхом легітимізації дефініції «адаптація законодавства». Так, у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженій указом Президента України від 11.06.1998 № 615/98, адаптація законодавства трактується як зближення із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави у рамках ЄС і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС.

У Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленій постановою Кабінету Міністрів України від 16.08.1999 № 1496, адаптація законодавства тлумачиться як процес «зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС». Натомість відповідно до розділу II Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до

---

²² European Neighbourhood Policy (ENP) URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy/enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (Дата звернення 01.12.2023).

законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 № 1624-IV, адаптація законодавства визначена як планомірний процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* – у перекладі французькою мовою «надбання (доробок, здобуток) Співтовариства», тобто правової системи Європейського Союзу, що охоплює акти законодавства ЄС (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики і політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. В доктринально-правовому вимірі феномен *acquis communautaire* ширший, аніж правовий концепт «законодавство ЄС».

Використання юридично коректної категорії *acquis communautaire* об'єктивно зумовлено відсутністю законодавства Європейського Союзу у класичному формально-юридичному сенсі як сукупності нормативно-правових актів, ухвалених уповноваженими органами публічної влади з дотриманням відповідної процедури їх прийняття і застосування. Натомість поняття «законодавство Європейського Союзу» дещо звужує сфери адаптації законодавства України, оскільки ним не охоплюються установчі договори ЄС, загальні принципи права ЄС, прецедентні рішення Суду ЄС, «м'яке право» (акти, що не мають юридично обов'язкової сили).²³

Джерелами *acquis communautaire* є первинне (установчі договори, угоди про приєднання нових держав-членів, міжнародні договори між державами-членами з питань, віднесених до компетенції ЄС) і вторинне (акти, прийняті інституціями ЄС для забезпечення реалізації установчих договорів) законодавство Європейського Союзу, а також сукупність актів незобов'язального характеру, доктринальних положень, рішень Суду ЄС, укладених європейськими співтовариствами рекомендацій і домовленостей, що беззастережно сприймаються державами-членами та державами-аплікантами на вступ до Європейського Союзу.

---

²³ Рабінович М. Гармонізація законодавства України та ЄС: теоретичний аспект. – URL: <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-466/> (дата звернення: 24.08.2016).

Система *acquis communautaire* охоплює нормативний (правові доктрини, юридичні норми і принципи) та організаційний (сукупність правових інституцій) компоненти. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС визнана «пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу», що у свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Натомість державна політика України щодо адаптації законодавства як складова частина правової реформи полягає у забезпеченні єдиних підходів до нормопроекування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, а також «створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України».

У вітчизняній юридичній науці упродовж останнього часу здійснюються спроби артикуляції догматико-теоретичних основ адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Поняття «адаптація» у широкому сенсі тлумачиться як еволюційний процес, спрямований на коригування поведінки суб'єктів або вдосконалення структури системи з метою нейтралізації потенційного або реального негативного зовнішнього впливу, підвищення рівня життєздатності та ефективності функціонування.²⁴

Натомість дефініція «адаптація національного законодавства до законодавства ЄС» осмислюється у контексті її співставлення з вищеназваними спорідненими категоріями. Дослідники демонструють широкий спектр думок щодо визначення сутності адаптації національного законодавства до законодавства ЄС. Зокрема, наголошується на допустимості її інтерпретації як правотворчого процесу використання міжнародного досвіду в національному законодавстві, одностороннього руху національної правової системи назустріч європейській правовій системі, пристосування чинних норм національного законодавства до норм законодавства ЄС відповідно до взятих державою міжнародних зобов'язань, комплексу

---

²⁴ Рабінович М. Гармонізація законодавства України та ЄС: теоретичний аспект. – URL: <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-466/> (дата звернення: 24.08.2016).

односторонніх заходів з метою приведення національної законодавчої системи у відповідність до обов'язкового мінімуму законодавства Європейського Союзу, зближення із сучасною європейською правовою системою шляхом поетапної новелізації національного законодавства з урахуванням *acquis communautaire* як сукупності спільних прав і взаємних зобов'язань країн-членів ЄС тощо.

Комплексний аналіз стану «євроадаптаційного» наукового дискурсу дає підстави для узагальненого дефініціювання адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу як ґрунтованого на міжнародній угоді планомірного процесу (комплексу односторонніх заходів) узгодження (зближення, наближення, пристосування, перетворення, приведення у відповідність до) нормативно-правових актів держави-реципієнта з європейськими стандартами (ідеалами) правового регулювання окремих видів суспільних відносин (правової регламентації пріоритетних сфер).

Адаптації законодавства притаманні такі характерні ознаки: є одним із засобів правової інтеграції та універсалізації права; здійснюється державою-кандидатом на вступ до Європейського Союзу на підставі міжнародної угоди; є правотворчим процесом; має динамічний односторонній характер; не є всеосяжною, оскільки обмежується пріоритетними сферами, суттєвими для поглиблення економічної інтеграції та створення зони вільної торгівлі; спрямована на досягнення приблизної адекватності (еквівалентності, ідентичності) законів; не передбачає механічного запозичення норм законодавства ЄС; ґрунтується на засадах поваги до національного суверенітету, добровільності, лібералізму; має випереджаючий характер; передбачає консолідацію зусиль усіх гілок державної влади; є соціально акцептованою.

Процес адаптації складається з низки послідовних і безперервних етапів, що охоплюють перевірку (експертизу) проектів законодавчих актів на відповідність стандартам *acquis* ЄС, уніфікацію юридичної термінології

(створення глосарію), новелізацію чинного національного законодавства шляхом ухвали нових законів або внесення змін до чинних законів, розроблення і прийняття підзаконних нормативних актів на їх основі, здійснення моніторингу правозастосовної діяльності.

В Угоді про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами формально закріплена обопільна зацікавленість сторін у встановленні приблизної адекватності законів лише у пріоритетних сферах, важливих для функціонування спільного ринку, економічного та валютного союзу. Натомість Угода про асоціацію закладає новий формат відносин між Україною та ЄС, що передбачає перехід від принципів партнерства та співробітництва до якісного нового рівня політичної асоціації та економічної інтеграції.²⁵

Угодою передбачено чіткі зобов'язання України щодо адаптації національного законодавства до законодавства ЄС на основі принципів демократії, верховенства права, поваги прав і свобод людини. У цьому документі адаптація розглядається як важливий правовий інструмент глибокої економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС шляхом створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Зокрема, наголошено на нагальній необхідності «широкої регуляторної адаптації» законодавства України до *acquis* ЄС за визначеними в частині Угоди про економічне та секторальне співробітництво тридцятьма сферами правового регулювання, а також закріплено деталізовані переліки актів *acquis* ЄС, що підлягають впровадженню в Україні у визначені строки.

Адаптація законодавства є динамічним планомірним одностороннім процесом привееення (зближення, узгодження, пристосування) законів України та інших нормативноправових актів у відповідність з *acquis*

---

²⁵ Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євро інтеграційного курсу України. URL: /13230-Текст%20статті-26089-1-10-20190704%20(1).pdf. (дата звернення: 24.10.2023).

communautaire з метою подолання економічного «ізоляціонізму», усунення правових колізій, досягнення несуперечності законодавства та одноманітності правового регулювання окремих видів суспільних відносин.

На сучасному етапі державно-правового розвитку України адаптація законодавства не є всеосяжною. Фактично вона є початковою стадією досягнення стану сумісності (сполучності, еквівалентності) із законодавством ЄС в окремих сферах, визначальних для поглиблення торговельно-економічних зв'язків, поступової інтеграції країни-реципієнта до внутрішнього ринку ЄС.²⁶

Водночас адаптація законодавства є дієвим засобом співставлення універсально-цивілізаційного та специфічно-національного розуміння права, досягнення концептуально-нормативної спільності правового регулювання і ствердження європейського праворозуміння. Інституційний механізм адаптації вітчизняного законодавства до *acquis communautaire* потребує суттєвого коригування, у першу чергу шляхом відновлення інституційної спроможності Міністерства юстиції України як уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства, посилення євроадаптаційної правосуб'єктності віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, покращання координації адаптаційної діяльності та її децентралізації за рахунок ширшого залучення до реалізації відповідних заходів недержавних інституцій та профільних експертів.

---

²⁶ Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євро інтеграційного курсу України. URL: /13230-Текст%20статті-26089-1-10-20190704%20(1).pdf. (дата звернення: 24.10.2023).

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ І НОРМ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ВХАЄМОВІДНОСИН З ЄС

2.1 Питання адаптації законодавства України до правової системи ЄС як один з основних аспектів євроінтеграційного процесу

23 червня 2022 року Україні був наданий статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Однак, як ми уже зазначали шлях до набуття статусу країни-члена ЄС є складним і насамперед через необхідність приведення правової системи держави у відповідність до тих вимог, виконання яких є необхідною умовою для набуття членства.

Україна має виконати копітку роботи в цьому напрямі, і дослідження зазначених питань нині є актуальним як ніколи раніше. Державна політика України в напрямі євроінтеграції почала формуватися після проголошення незалежності. Україна першою серед країн СНД уклала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС (далі – Угода) 16 червня 1994 року, яка була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 року, а набула чинності 1 березня 1998 року після ратифікації її всіма державами-членами ЄС. Ця Угода стала базовим документом, що визначив правовий механізм двостороннього співробітництва між Україною та ЄС на десять років. Прагнення отримати членство в Євросоюзі були проголошені Україною і визнані Європейським Союзом уже після ратифікації Угоди, тобто наприкінці 1990-х рр., разом із затвердженням 11 червня 1998 року Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу Указом Президента

України. Європейська інтеграція є головним та незмінним пріоритетом розвитку України.²⁷

Відповідно до Методики визначення критеріїв євроінтеграційного складника державних цільових програм, затвердженої наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 16.03.2005 р. № 62, під гармонізацією розуміється процес приведення національних стандартів у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Передбачається адаптація законодавства України, тобто процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* – правовою системою Європейського Союзу, яка включає акти законодавства ЄС.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством набрала чинності 01 вересня 2017 року. Зазначена Угода була підписана з однієї сторони Україною, а з іншої – Республікою Австрія, Королівством Бельгія, Республікою Болгарія, Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, Грецькою Республікою, Королівством Данія, Естонською Республікою, Ірландією, Королівством Іспанія, Італійською Республікою, Республікою Кіпр, Латвійською Республікою, Литовською Республікою, Великим Герцогством Люксембург, Республікою Мальта, Королівством Нідерланди, Федеративною Республікою Німеччина, Республікою Польща, Португальською Республікою, Румунією, Словацькою Республікою, Республікою Словенія, Угорщиною, Фінляндською Республікою, Французькою Республікою, Республікою Хорватія, Чеською Республікою, Королівством Швеція.

Підписання Угоди про асоціацію стало початком вступу України до ЄС. 17 червня 2022 року Європейська комісія надала Рекомендації Європейській Раді підтвердити перспективу України, Молдови та Грузії стати членами ЄС.

---

²⁷ Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/96b7fe3a-0d7b-4531-83a0-13db7eccd679b>. (дата звернення: 28.10.2023).

Зокрема, Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата за умови, що буде вжито таких кроків:

- ухвалення та впровадження законодавства щодо процедури відбору суддів Конституційного Суду України, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;

- завершення перевірки доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції Радою з етики та відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

- посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань, а також забезпечення належної динаміки судових справ та винесених вироків; завершення призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом атестації визначеного переможця конкурсу та проведення процесу відбору та призначення на посаду нового директора Національного антикорупційного бюро України;

- забезпечення відповідності законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам Групи з фінансових заходів (FATF); ухвалення комплексного стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору як частини середовища безпеки України;

- запровадження антиолігархічного закону з метою обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено юридично обґрунтованим чином, з урахуванням майбутнього висновку Венеціанської комісії щодо відповідного законодавства;

- подолання впливу суб'єктів з корисливими інтересами шляхом ухвалення закону про ЗМІ, який узгоджує законодавство України з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та надає повноваження незалежному медіарегулятору;

– завершення реформи законодавчої бази щодо національних меншин, яка зараз готується, згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії, та ухвалення негайних та ефективних механізмів імплементації²⁸

23 червня 2022 року лідерами країн-членів ЄС на саміті Європейської Ради було ухвалено рішення щодо надання Україні статусу країни-кандидата в члени ЄС з урахуванням зазначених Рекомендацій.

Критерії членства в Європейському Союзі визначені в трьох документах: Маастрихтському договорі 1992 року (географічні та загальні політичні критерії); Декларації Європейської Ради 1993 року в Копенгагені (Копенгагенські критерії), в якій детальніше описані загальні критерії (політичні, економічні, законодавчі); Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом (окремі та детальні умови; твердження, яке наголошує на тому, що приєднання нової країни не може відбутись, поки не буде вирішено, що Союз має «здатність до приєднання» нового члена).

Стаття 49 Договору про утворення Європейського Союзу (Маастрихтський договір) визначає, що будь-яка європейська країна, яка поважає принципи ЄС, може подавати заявку на приєднання до нього. Копенгагенські критерії є критеріями вступу країн до Європейського Союзу, які були прийняті в червні 1993 року на засіданні Європейської Ради у Копенгагені та підтверджені у грудні 1995 року на засіданні Європейської Ради у Мадриді.

Критерії вимагають, щоб держава-кандидат дотримувалася демократичних принципів, принципів свободи та поваги до прав людини, а також принципу правової держави (статті 6, 49 Маастрихтського договору).

---

²⁸ Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/96b7fe3a-0d7b-4531-83a0-13db7ecd679b>. (дата звернення: 28.10.2023).

Також у країні має бути конкурентоспроможна ринкова економіка, мають визнаватись загальні правила та стандарти ЄС, включаючи відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу.²⁹

Одним із Копенгагенських критеріїв виступає необхідність забезпечення дії принципу верховенства права в країні. З огляду на те, що доктрина верховенства права (rule of law) є пануючою доктриною англо-американського типу правової системи, а головним джерелом права в цій системі виступає правовий прецедент, напевно, має відбуватися зростання ролі правового (зокрема, судового) прецеденту серед джерел права України та відповідного закріплення його положення на нормативному рівні.

Щоб не було зловживань у такому напрямку з боку суддів, потрібно одночасно посилювати роль громадянського суспільства у разі зростання суддівського нормотворення в країні. Зокрема, ця проблема може бути вирішена через підвищення ролі та значення інституту присяжних.

У статті 124 Конституції України³⁰ закріплено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Законодавчі основи діяльності суду присяжних містяться в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»³¹ та Кримінальному процесуальному кодексі України³².

Однак, що зазначений інститут натепер є слабо розвинутим, застосовується нечасто і то лише в кримінальному процесі. Його розширення могло би виступати як один з урівноважуючих факторів у механізмі взаємодії органів державної влади (зокрема, суддівської влади) та органів

---

²⁹ Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/96b7fe3a-0d7b-4531-83a0-13db7ecd679b>. (дата звернення: 28.10.2023).

³⁰ Конституція України : Закон України від 28.06.1998 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.12.2023)

³¹ Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. №1402. Дата оновлення: 18.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 01.12.2023).

³² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 11.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.12.2023)

громадянського суспільства у разі розширення ролі судового прецедента серед джерел права України.

Також слід приділити більше уваги правам і свободам людини (оскільки сам по собі цей інститут включає у себе велике різноманіття різних норм) і механізму захисту цих прав. Як відзначає Ю.В. Кузьменко, Україна як демократична та правова держава спрямовує свою політику на дотримання основоположних прав і свобод людини та виконання міжнародних вимог до протидії правопорушенням. Заборона катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання виступає одним з основних прав і одночасно є гарантією таких невід'ємних прав людини, як право на життя, здоров'я, свободу й особисту недоторканність, право на повагу честі та гідності кожного індивіда.

Однак у разі внесення цих змін обов'язково слід враховувати особливості національної культури, національної свідомості, національної ментальності, особливості історичного розвитку та інші фактори, які впливають на стан країни загалом та зумовлюють наявність різних взаємозв'язків між її структурними елементами. Саме це характеризує будь-яку країну як системне утворення з притаманними виключно йому особливостями.

Із синергетичної точки зору будь-яка система, у т.ч. і країна, в точках біфуркації володіє набором варіантів подальшого розвитку – «віялом можливостей». Однак незважаючи на те, що варіантів розвитку може існувати багато, кількість їх є обмеженою і обов'язково узгодженою із властивостями самої системи (країни). Це означає, що сліпе копіювання іноземних норм, запровадження інституцій, невластивих і не передбачених «віялом можливостей», не зможе належним чином врегулювати наявні в країні відносини. Такі норми у будь-якому випадку одразу або з часом будуть відкинуті системою, змиті дисипативними процесами, що протікають у ній. Тому у разі прийняття описуваних рішень обов'язково слід враховувати

особливості національного менталітету. Крім того, у процесі адаптації чинних нормативно-правових актів до мінливих суспільних потреб шляхом внесення до них змін і доповнень зміст нормативно-правового акта має бути приведено до стану максимальної відповідності сучасним соціальним потребам. Особливістю такого процесу є те, що він здійснюється «покроково», тобто дискретно.³³

На відміну від нього, процес формування суспільних потреб можна умовно вважати безперервним. Через дискретність закону (нормативно-правових актів) та безперервність розвитку суспільних відносин норми закону часто не встигають за розвитком суспільних відносин і не відображають змін у правосвідомості народу. Оскільки між системою права і соціумом постійно відбувається обмін інформацією, то таке «неспівпадіння» призводить до зростання показників хаосу у системі «право–соціум», а також неминуче буде сприяти залученню до регулювання відносин, що виникають, інших джерел права, наявність яких є характерною для цієї правової системи.

Основним джерелом права в Україні виступає нормативно-правовий акт. Водночас в умовах децентралізації державної влади й розвитку громадянського суспільства має приділятися належна увага і нормативно-правовому договору. Нормативно-правовий договір дозволяє врахувати взаємні інтереси сторін шляхом їх вільного волевиявлення в процесі саморегуляції. Процедура укладення нормативно-правового договору простіша, ніж під час прийняття нормативно-правового акта, що, крім усього іншого, дозволяє своєчасно та ефективно регулювати ті питання, які виникають у процесі діяльності між публічними суб'єктами права та публічними й приватними суб'єктами права.

---

³³ Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/96b7fe3a-0d7b-4531-83a0-13db7ecd679b>. (дата звернення: 28.10.2023).

Зокрема, останнім часом часто укладаються різні угоди між органами місцевого самоврядування різних сіл, селищ, районів, міст, областей, що дозволяє різним громадам діяти в правовому полі, зберігаючи і відстоюючи свої інтереси, використовуючи при цьому механізми самоорганізації.

2.2 Методологічні засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС

Гармонізація законодавства, як ми уже зазначали є важливим аспектом процесу інтеграції до ЄС, оскільки вона забезпечує сумісність правових систем держав-членів та їхнє узгоджене функціонування в рамках єдиного ринку ЄС. Цей процес передбачає узгодження національного законодавства з регламентами, директивами та рішеннями ЄС у різних сферах, таких як економіка, навколишнє середовище, соціальна політика та правосуддя.

У випадку України виклик полягає не лише у великому обсязі необхідних законодавчих змін, але й у складному політичному, економічному, соціальному контексті країни та в контексті військової безпеки.³⁴

Однією з головних проблем, з якою стикається Україна в процесі гармонізації, є необхідність адаптації існуючих законів і нормативно-правових актів до *acquis communautaire* ЄС – накопиченого масиву законів і правових інструментів ЄС. Це вимагає ретельного аналізу поточного стану українського законодавства, виявлення прогалин та неузгодженостей, а також розробки стратегій, спрямованих на системне вирішення цих питань.

Крім того, процес гармонізації повинен враховувати унікальні характеристики української правової системи та її історичний і культурний

---

³⁴ Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

контексти, забезпечуючи, щоб адаптація законодавства ЄС залишалася актуальною та ефективною в рамках соціально-політичного ландшафту країни. Іншим важливим викликом є необхідність реформування інституційної бази та розбудови спроможності державних інституцій, відповідальних за імплементацію та застосування гармонізованого законодавства. Це передбачає створення нових регуляторних органів, посилення міжвідомчої співпраці, а також забезпечення навчання та ресурсів для державних службовців.

Успіх процесу гармонізації залежить від здатності українських інституцій ефективно застосовувати та забезпечувати дотримання адаптованих законів і правил ЄС. Процес гармонізації також вимагає залучення та співпраці різних зацікавлених сторін, включаючи державні установи, приватний сектор, організації громадянського суспільства та широку громадськість.³⁵

Забезпечення ефективної комунікації та координації між цими суб'єктами має важливе значення для досягнення всеосяжного та успішного процесу гармонізації. Крім того, підвищення обізнаності громадськості та розуміння наслідків процесу гармонізації має вирішальне значення для отримання підтримки та заохочення дотримання нового узгодженого законодавства. У цьому дослідженні розглядаються теоретичні та методологічні засади етапів гармонізації українського законодавства до законодавства ЄС, а також виклики та можливості, що виникають у зв'язку з цим процесом. Вивчаючи різні аспекти процесу гармонізації та пропонуючи стратегії вирішення виявлених проблем, це дослідження має на меті сприяти кращому розумінню складнощів, пов'язаних з інтеграцією України до ЄС, та надати рекомендації щодо сприяння безперешкодному та ефективному процесу вступу до ЄС.

---

³⁵ Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

Фундамент для гармонізації українського законодавства з ЄС можна простежити ще з 1990-х років, коли було прийнято кілька ключових президентських указів та стратегій, спрямованих на забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством. До них відносяться:

1. Указ Президента України № 148 (24 лютого 1998 року): "Про забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством". Цей указ заклав основу для внутрішньої підтримки процесу адаптації та створив підґрунтя для співпраці з Європейським Співтовариством.

2. Указ Президента України № 615 (11 червня 1998 року): "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу". Ця стратегія окреслила основні напрямки інтеграційного процесу, включаючи адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС. Метою було приведення правової системи України у відповідність до сучасної європейської системи права, забезпечення розвитку політичної, ділової, соціальної та культурної активності громадян України, а також сприяння економічному розвитку держави в рамках ЄС.

3. Указ Президента України № 145 (9 лютого 1999 року): "Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів управління освітою". Цей указ був спрямований на вдосконалення нормотворчої діяльності органів управління освітою, що сприятиме гармонізації законодавства України зі стандартами ЄС у сфері освіти.

4. Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС (Постанова № 1496 від 16 серпня 1999 року) схвалена Кабінетом Міністрів України. Концепція була покликана лягти в основу щорічних планів роботи центральних органів виконавчої влади з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, забезпечивши їх врахування при здійсненні заходів, спрямованих на реалізацію Стратегії. Ці документи створили міцний

фундамент для поточного процесу адаптації, спрямовуючи розвиток правової системи України відповідно до *acquis communautaire* ЄС.³⁶

Спираючись на цей фундамент, можна підійти до гармонізації українського законодавства з законодавством ЄС системно і структуровано, вирішуючи виклики і можливості, що виникають у ході цього процесу, і сприяючи успішній інтеграції України до ЄС. Такий комплексний підхід до гармонізації сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, наближенню його до рівня, що склався в країнах-членах ЄС, а також розвитку політичної, ділової, соціальної та культурної активності в рамках Європейського Союзу.

Теоретико-методологічна основа етапів гармонізації українського законодавства з правом ЄС складається з кількох ключових елементів, зокрема принципів і теорій правової гармонізації, етапів процесу гармонізації та методів, що застосовуються для ефективного впровадження та застосування гармонізованих законів. Ці рамки є важливими для забезпечення структурованого підходу до складного завдання гармонізації українського законодавства з правом ЄС.

Розглянемо принципи та теорії правової гармонізації³⁷:

1. Гармонізація законодавства ґрунтується на кількох теоріях і принципах, які допомагають впорядкувати процес адаптації національного законодавства до *acquis communautaire* ЄС.

2. Верховенство права ЄС. Цей принцип встановлює, що право ЄС має пріоритет над національними законами у випадку конфлікту, забезпечуючи узгодженість правової бази в державах-членах.

---

³⁶ Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 338–342.

³⁷ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россва, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

3. Пряма дія. Принцип прямої дії передбачає, що певні положення права ЄС можуть мати негайне і пряме застосування в національних правових системах без необхідності прийняття імплементаційного законодавства.

4. Пропорційність. Цей принцип гарантує, що заходи, вжиті для гармонізації національного законодавства з правом ЄС, не виходять за межі того, що необхідно для досягнення цілей процесу гармонізації.³⁸

Для забезпечення успішної імплементації та правозастосування гармонізованого законодавства використовуються різні методи.

1. Інституційні реформи. Створення нових регуляторних органів або реструктуризація існуючих інституцій для нагляду за імплементацією та застосуванням гармонізованого законодавства.

2. Розбудова потенціалу. Надання навчання, ресурсів і підтримки державним службовцям та іншим зацікавленим сторонам, які беруть участь у впровадженні та забезпеченні дотримання гармонізованого законодавства.

3. Міжвідомча співпраця. Посилення співпраці та координації між різними державними установами, приватним сектором, громадянським суспільством та міжнародними партнерами для забезпечення цілісного та ефективного процесу гармонізації.

4. Інформування та залучення громадськості. Сприяння розумінню та підтримці громадськістю процесу гармонізації через інформаційні кампанії, освітні програми та консультації із зацікавленими сторонами.³⁹

Застосовуючи цю теоретико-методологічну базу, можна підійти до гармонізації українського законодавства з правом ЄС системно і

---

³⁸ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

³⁹ Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

структуровано, вирішуючи проблеми і можливості, що виникають у процесі, і сприяючи успішній інтеграції України в ЄС. Що стосується етапів гармонізації українського законодавства до ЄС, то чітких та єдиних етапів у законодавчих документах не зафіксовано.

Загалом процес гармонізації, складається з декількох етапів, які включають:

1. Ідентифікація. Цей етап передбачає всебічний огляд і аналіз чинного національного законодавства з метою виявлення прогалин і невідповідностей із законодавством ЄС.

2. Розробка та прийняття. На цьому етапі розробляються нові закони, поправки або зміни до них з метою приведення національного законодавства у відповідність до вимог ЄС. Цей процес може включати консультації із зацікавленими сторонами та використання передового досвіду інших країн-членів ЄС.

3. Імплементация. На етапі імплементации прийняті закони та нормативні акти вводяться в дію шляхом створення відповідних інституційних рамок, розбудови потенціалу та надання ресурсів для забезпечення їх виконання та дотримання.

4. Моніторинг та оцінка. Цей етап передбачає постійну оцінку ефективності гармонізованого законодавства та визначення сфер, що потребують вдосконалення або подальшого узгодження з правом ЄС.⁴⁰

Разом з тим, Стратегія, викладена в концепції адаптації законодавства України до законодавства ЄС визначила наступні етапи правової адаптації:

1. Імплементация Угоди про партнерство та співробітництво.
2. Укладення секторальних угод.
3. Гармонізація українського законодавства зі стандартами ЄС.

---

⁴⁰ Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

4. Створення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність до норм ЄС.

Більш детально етапи гармонізації українського законодавства до ЄС описує Дегтяр О.А. Він зазначає, що концепцією визначено три етапи гармонізації. Як зазначено в дослідженні, гармонізацію українського законодавства з законодавством ЄС можна поділити на три основні етапи.⁴¹

Перший етап - створення правової системи, сприятливої для стабільності та ринкової економіки. На цьому етапі основна увага приділяється:

а) створенню в Україні правової системи, що відповідає вимогам, викладеним у Декларації, прийнятій Європейською Радою на Копенгагенському саміті в червні 1993 року. Ця правова система має сприяти досягненню стабільності в суспільстві, гарантувати верховенство права, права людини та забезпечувати функціонування ринкової економіки;

б) розвитку українського законодавства у пріоритетних сферах, визначених Концепцією або Міжвідомчою координаційною радою. Цей крок спрямований на поступове наближення українського законодавства до права ЄС, зосереджуючи увагу на сферах, які мають вирішальне значення для процесу інтеграції.

Другий етап - перегляд українського законодавства та правове забезпечення зони вільної торгівлі. Цей етап, який наразі триває, охоплює наступні завдання:

а) перегляд українського законодавства у сферах, визначених у частині 2 статті 51 УПС, з метою забезпечення його наближення до законодавства ЄС. Цей процес має охоплювати різні сектори, такі як торгівля, навколишнє

---

⁴¹ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россав, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

середовище та конкуренція, з метою наближення українського законодавства до стандартів ЄС;

б) забезпечення правової підтримки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та підготовка України до асоційованого членства в ЄС. Це передбачає створення та імплементацію правових рамок, які сприятимуть торговельно-економічному співробітництву між Україною та ЄС, прокладаючи шлях до поглиблення інтеграції.

Третій етап - підготовка розширеної програми гармонізації для інтеграції до спільного ринку ЄС. Цей етап залежить від укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і включатиме наступне:

а) підготовку розширеної програми гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС. Ця програма має охоплювати широке коло секторів та питань, забезпечуючи всебічне узгодження із законодавством ЄС та сприяючи інтеграції України до спільного ринку ЄС;

б) впровадження розширеної програми гармонізації шляхом проведення необхідних правових реформ, прийняття нового законодавства та внесення змін до існуючих законів відповідно до стандартів ЄС. Цей процес вимагатиме ефективної координації між різними державними органами, зацікавленими сторонами та міжнародними партнерами для забезпечення плавної та успішної інтеграції⁴².

Для розробки наукового підґрунтя адаптації українського законодавства до законодавства ЄС та вдосконалення процесу законотворчості було створено кілька інституцій:

– Українсько-європейський консультативний центр з питань законодавства (UEPLAC) – створений з метою сприяння повній імплементації Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та

---

⁴² Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россва, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

ЄС, UEPLAC зосереджується на сприянні наближенню українського законодавства до законодавства ЄС у сферах, визначених у статті 51(2) УПС, наданні допомоги Україні у впровадженні необхідних законодавчих та інституційних змін відповідно до Плану дій ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ, а також на підтримці процесу вступу України до СОТ. UEPLAC також формулює рекомендації щодо ефективної імплементації апроксимаційного законодавства України та подолання викликів, характерних для процесів реформ у колишніх країнах з централізованою плановою економікою .

– Центр європейського та порівняльного права (ЦЄПП) - створений спочатку як Центр порівняльного права при Міністерстві юстиції України, ЦЄПД має на меті надання допомоги органам державної влади у розробці проектів нормативно-правових актів з урахуванням міжнародного досвіду та положень права ЄС з метою приведення українського законодавства у відповідність до норм і стандартів ЄС. ЦЄПД відповідає за експертну, аналітичну, інформаційну та методологічну підтримку адаптації українського законодавства.

– Центр перекладів актів європейського права (ЦПЄП) – заснований з метою сприяння процесу адаптації та надання перекладів актів законодавства ЄС, ЦПСА відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективної комунікації та розуміння правових актів ЄС⁴³.

Гармонізація – це цілеспрямований процес зближення правових систем шляхом усунення суперечностей і встановлення мінімальних правових стандартів через прийняття спільних правових принципів. Це принципи верховенства права, прямої дії, пропорційності. Гармонізація нормативно-правової бази здійснюється в застосуванням різних методів: інституційних реформ, розбудови потенціалу, міжвідомчої співпраці, інформування та

---

⁴³Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

залучення громадськості. Загалом, етапність гармонізації законодавчої бази не є єдино-визначеною, тому пропонуємо п'ять етапів: підготовчий – з метою збору критеріїв гармонізації, ідентифікаційний – з метою порівняльного аналізу, розробка – здійснення розробки нормативних актів, імплементація – прийняття законодавства та моніторинг, що полягає в постійній оцінці ефективності законодавства для досягнення державних цілей. Допоміжні інституції, такі як UEPLAC, CECL та STELA, відіграють важливу роль у сприянні процесу гармонізації та забезпеченні успішної інтеграції України до Європейського Союзу

2.3 Практичні аспекти адаптації вітчизняного законодавства до положень права ЄС

У процесі адаптації законодавства України важливим є ознайомлення з такими поняттями як директиви та регламенти законодавства ЄС.

Особливостями такої директиви є те, що вона окреслює певні правила, яких необхідно дотримуватися, або зазначає конкретно визначену ціль, якої необхідно досягти, але кожна держава-член вирішує, як забезпечити відповідність у своєму національному законодавстві.

Іноді забезпечення реалізації директиви на практиці вимагає накладення санкцій. Існують директиви, які вимагають від держав накладати санкції у разі порушення правил, визначених у директиві.

Іноді вибір санкцій залишається за державами, а іноді прямо визначається у тексті директиви. Проте навіть якщо в директиві зовсім

не йдеться про санкції, належне перенесення вимагатиме накладення санкцій, якщо це важливо для застосування заходів, визначених у ній на практиці.⁴⁴

Варто наголосити, що імплементація положень директиви не передбачає їх пряме (буквальне) перенесення в національне законодавство. Таке пряме перенесення не є належним методом імплементації, оскільки директива не є нормативним актом у повному розумінні. Вона лише визначає нормативну мету, ціль, яку має бути досягнуто державою.

Натомість механізм досягнення мети директиви визначається державою, що імплементує її в національне законодавство. Таким чином, імплементація положень директиви шляхом прямого копіювання її положень у національне законодавство не є належним методом імплементації.

Держави часто мають ухвалювати важливі політичні рішення та вбудовувати їх у національне законодавство, що адаптує його до положень директиви. Не обов'язково, щоб національні заходи використовували термінологію або дотримувалися структури директиви.

Це, однак, може бути корисним, оскільки більш успішно збереже зв'язок між національним законодавством і директивою. Зокрема, навіть після прийняття заходів імплементації, імплементована директива не втрачає своєї мети.

---

⁴⁴ Комар Н. В. Процес візової лібералізації між Україною та країнами ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 14(1). С. 142-145.

У державах, що не є членами ЄС, регламенти не застосовуються безпосередньо, оскільки ці держави не ратифікували установчі договори. Відтак, якщо вони узгоджують свої правопорядки з регламентами ЄС, вони повинні запровадити їх через національне законодавство. Іншими словами, вони мають практично прямо перенести їх у національне законодавство.⁴⁵

Від національного законодавця вимагається лише прийняти належну форму акта (закон, постанову, рішення, залежно від правопорядку), який імплементує весь зміст регламенту. Це не вимагає прийняття будь-яких істотних політичних рішень. Після набуття членства в ЄС регламенти матимуть пряму дію в державі, яка раніше, протягом періоду приєднання, імплементувала їх у національне законодавство. Отже, доцільно, щоб кожен регламент імплементувався одним цілісним актом.

Важливо пам'ятати, що положення преамбули директиви та регламенту можуть мати нормативне значення; і регламенти, і директиви можуть містити норми прямої дії: такі норми мають бути «вписані» в національне законодавство (із дотриманням вимог нормопроектувальної техніки); імплементация директив має виходити з необхідності досягнення передбачених цілей і результатів, визначених у директиві ід час опрацювання проекту законодавчого акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до права ЄС варто враховувати, що наближення законодавства не означає «переписати»

---

⁴⁵ Комар Н. В. Процес візової лібералізації між Україною та країнами ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 14(1). С. 142-145.

текст акта ЄС у національний закон та включити його в національну правову систему.

Ідеться про ефективне впровадження положень права ЄС, що включає визначення такого законодавчого механізму, який дозволить ефективну реалізацію положень на практиці, тобто адаптацію національної правової системи.

Рекомендовані дії під час опрацювання проекту законодавчого акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до права ЄС ⁴⁶:

- 1) визначення мети проекту закону. Необхідно визначити сферу суспільних відносин, яку передбачається врегулювати, та з'ясувати, чи передбачає мета проекту закону, визначена у пояснювальній записці та/або тексті проекту, виконання зобов'язань у сфері європейської інтеграції та адаптацію законодавства України до положень права ЄС;
- 2) визначення зобов'язань України в євроінтеграційній сфері, на виконання яких спрямований проект закону.

Встановлюється положення права ЄС, яке передбачається імплементувати до законодавства України, його обсяг та здійснюється перевірка на відповідність з інформацією, вказаною у таблиці;

- 3) аналіз вимог кожного акта(ів) права ЄС (з'ясовуються ключові цілі регулювання (преамбула), мета, предмет регулювання, коло суб'єктів, на яких поширюється регулювання, наявність обмежень чи винятків із сфери регулювання, вимоги (мінімальні / максимальні), визначається їх характер (м'які / імперативні (обов'язкові),

---

⁴⁶ Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ: Центр Разумкова, 2021. С.25-27. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf (дата звернення: 11.12.2023).

встановлюються відсилочні норми на інші документи ЄС, що підлягають врахуванню під час адаптації законодавства України до положень права ЄС (за наявності), які мають імплементуватися проектом закону, на основі сформованого списку джерел права ЄС;

4) порівняння положень проекту закону із положеннями Угоди про асоціацію, інших міжнародних договорів у сфері європейської інтеграції та правових актів ЄС;

5) дослідження висновків внутрішньопарламентських експертиз, а саме наукової експертизи, юридичної експертизи та експертизи Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу. Першочерговим кроком розробки документів, пов'язаних із євроінтеграцією, та інструментом допомоги є підготовка таблиці відповідності. Таблиця відповідності є детальним інструментом планування (та моніторингу) апроксимації законодавства.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

3.1 Основні проблеми адаптації законодавства України до стандартів ЄС

Становлення шляху нашої держави до глобалізації має свою систему й специфіку. Якщо глянути до порівняння становище законодавчого забезпечення країн Східної Європи, які для пошвидшення євроінтеграційних процесів максимально «підтягнули» своє національне законодавство до міжнародних стандартів, і нашої держави, то законодавство нашої держави не відповідає тим вимогам.

Зміни були започатковані, коли 16 серпня 1999 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС). Концепцією передбачена організація роботи з наукового дослідження процесів уніфікації та гармонізації права в державах – членах ЄС, державах Центральної та Східної Європи, що є кандидатами в члени ЄС.

Також увага звертається на те, що для забезпечення приблизної адекватності законодавства нашої держави й законодавства ЄС у системі здійснення нормотворчої діяльності зараховуватимуться основні положення актів законодавства ЄС настільки, наскільки це потрібно для України з огляду на економічні, політичні й соціальні стандарти застосування відповідних правових норм, застосованих до вимог законодавства ЄС⁴⁷.

---

⁴⁷ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

Наявні проблеми адаптації законодавства із застосуванням міжнародного досвіду в законодавчих галузях права останнім часом відіграють провідну роль у дотриманні відповідності норм українського законодавства до європейського права. Але треба відзначити той факт, що під час вчинення адаптації законодавства України до права Європейського Союзу відбуваються певні проблеми, що значно уповільнюють цей процес. Також необхідно зазначити, що факт ухвалення згідного з правом ЄС українського законодавства ще не означає належного функціонування цих правових механізмів.⁴⁸

Створюючи національну державну правову систему відповідно до європейських норм, це необхідно проводити одночасно з адаптацією вже наявних законів, приймаючи нові узгоджені з правовим полем ЄС нормотворчі акти. Суттєвим є й те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади. Саме тому, говорячи про процес адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, необхідно охопити дуже велике коло питань, що нерозривно пов'язані як із правовою основою функціонування державної влади в Україні, так і з правовим підґрунтям прав і свобод людини, громадянина.

Головним підвидом якісної євроінтеграції України є дотримання та досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства з правовими нормами європейського законодавства. Зближення законодавства України з новітньою європейською системою права втілить мету розвитку політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах розвитку Євросоюзу й спрямовуватиме до поступового зростання добробуту громадян, приведенню його до межі, яка діє в державах-членах ЄС, а також створить потрібні умови

---

⁴⁸ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним напрямком у середньостроковому вимірі⁴⁹.

Для впровадження європейського законодавства Україні потрібні такі напрями реформ:

– реформа державної служби. Базова реформа, яка дасть змогу модернізувати основний інструмент (державну службу), необхідний для забезпечення на адміністративному рівні успішного проведення реформ. Без її проведення більшість реформ будуть приречені на саботаж із боку чиновників;

– реформа антикорупційного законодавства. Передбачається усунення умов і стимулів для вчинення корупційних діянь, забезпечення невідворотності покарання за вчинення корупційних діянь, обмеження впливу приватного капіталу на політику загалом;

– дерегуляційна реформа. Демонтаж старої регуляторної системи, успадкованої з радянських часів, яка розрахована на функціонування в умовах командно-адміністративної системи, й створення нової регуляторної системи, що відповідає сутності й потребам ринкової економіки. Реалізація цієї реформи допоможе покращити інвестиційний і бізнес-клімат;

– податкова реформа. Важливий напрям – суттєве спрощення адміністрування податків, відмова від вчинення системи авансових податкових платежів, зниження фіскального тиску на фонд заробітної плати⁵⁰.

Можна відзначити, що все ще відсутні комплексні теоретико-правові дослідження, незважаючи на досить велику кількість наукових досліджень, пов'язаних із характеристикою різних напрямів зближення правової системи

---

⁴⁹ Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

⁵⁰ Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: торговельна та бюджетно-податкова сфери : матеріали міжнародної конференції «Угода про асоціацію: економічні тригери» від 12 березня 2015 року. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 43 с. URL : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

України з міжнародним правом. «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є однією з основних складових частин системи інтеграції України до ЄС, що є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики держави. Це процес приведення законів України й інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire*»⁵¹

У Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу визначено три етапи впровадження законодавства.

На першому етапі перевага повинна надаватися:

– розвитку відповідно до вимог, визначених у Декларації, що прийнята Європейською Радою на Копенгагенському саміті в червні 1993 р., правової системи в Україні, яка б сприяла досягненню стабільності в суспільстві, гарантувала верховенство права, права людини й забезпечувала функціонування ринкової економіки;

– розвитку законодавства України за визначеними цією Концепцією або Міжвідомчою координаційною радою пріоритетними сферами в напрямі його поступового зближення із законодавством ЄС.

На наступному етапі, який триває натеper, процес адаптації законодавства зосереджується на таких завданнях:

– вивчення законодавства України у сферах, визначених ч. 2 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі – УПС), із метою забезпечення його приблизної відповідності законодавству ЄС;

– нормативно-правове регулювання зі створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС і підготовка до асоційованого членства України в ЄС⁵²

Наступний етап адаптації законодавства залежатиме від укладення Угоди про асоційоване членство України в ЄС і включатиме період підготовки розширеної програми гармонізації законодавства України із

---

⁵¹ Матеріали Урядового порталу. URL: <http://www.kmu.gov.ua>

⁵² Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россав, 2017. Ч. 1. С. 26–28

законодавством ЄС із метою забезпечення інтеграції України до спільного ринку ЄС.

Відповідно до розділу II Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р., « *acquis communautaire* (*acquis*) – це правова система Європейського Союзу, яка містить акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в межах Європейського Співтовариства, спільної зовнішньої політики й політики безпеки й співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ».

Адаптація (лат. *adapto* – пристосовую) – дії, спрямовані на пристосування до умов, які змінюються; в міжнародному праві адаптація є процесом приведення національного законодавства до норм і стандартів міжнародного права шляхом удосконалення національного законодавства (внесення змін і доповнень, прийняття нових нормативно-правових актів), укладання або приєднання до міжнародних договорів .

Зближення національного законодавства до законодавства міжнародних організацій здійснюється уповноваженими органами державної влади у вигляді дій, а саме правотворчості, планування, координації та контролю. Адаптація (зближення) є складовою частиною інтеграційних процесів, передумовою гармонізації національного законодавства із законодавством міжнародних організацій.⁵³

Це нормотворчий процес, що містить декілька послідовних етапів, на кожному з яких має досягатися певний напрям відповідності національного законодавства міжнародно-правовим нормам і стандартам, які притаманні ЄС.

---

⁵³ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

Стандартизація – це сфера діяльності, що полягає у встановленні положень для загального й багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань із метою досягнення оптимального ступеня впорядкування в певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів і послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі й сприяння науково-технічній співпраці.⁵⁴

У результаті впровадження стандартизації створюється стандарт. Тобто документ, що встановлює для загального й багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, із метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній галузі, розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу (мається на увазі згода всіх зацікавлених сторін з урахуванням більшості їх вимог).

Уніфікація права (франц. unification, від лат. unus – один і facere – робити) – процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин. Вона зумовлена ускладненням суспільного життя та розвитком суспільних відносин і стосується як правотворчості, так і правозастосування⁵⁵.

У сучасний період уніфікаційні процеси здійснюються країнами в рамках ЄС тощо. Скандинавські країни (Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція) уніфікували морське, торговельне, договірне, вексельне, сімейне, спадкове, зобов'язальне законодавство; законодавство про інтелектуальну власність.

---

⁵⁴ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

⁵⁵ Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 338–342

Це сприяє інтеграції правового регулювання в міжнародних відносинах, зближенню національного й міжнародного права, забезпеченню гармонізації правових систем. Головними методами уніфікації в праві є систематизація національного законодавства, імплементація норм міжнародного права в національне законодавство, його адаптація до вимог міжнародного права тощо.

Імплементація (англ. *implementation* – «здійснення», «виконання») – процес транспонування актів законодавства, включаючи створення порядку й процедур їхнього впровадження (імплементація у вузькому розумінні); цей процес також містить тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права органами державної влади (імплементація в широкому сенсі)⁵⁶.

Система зближення охоплює всі сфери норм права, визначені в Угоді про партнерство й співробітництво. До пріоритетних належать ті напрями законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України й держав-членів ЄС. Також варто зазначити, що зближення національного законодавства до європейських стандартів проводиться з метою:

– забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з УПС, інших міжнародних договорів, що відповідають за співпрацю України з ЄС;

– розвитку національного законодавства в напрямі його зближення із законодавством ЄС і забезпечення високого рівня підготовки в Україні проєктів актів законодавства;

– творення нормативної бази для інтеграції України до ЄС.⁵⁷

---

⁵⁶ Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 338–342

⁵⁷ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

Здійснений правовий та економічний аналіз вчинення Україною її зобов'язань згідно з УПС засвідчує серйозні неузгодженості, суперечності й порушення між прийнятими нормативно-правовими актами й стандартами й нормами права ЄС. Процес гармонізації українського законодавства із системою права ЄС уповільнюється об'єктивною різницею історичного й соціокультурного розвитку правових систем, наявною кадровою політикою та бюрократичною системою в Україні⁵⁸.

Утворюючи національну державну правову систему відповідно до норм ЄС, потрібно одночасно зі зближенням вже наявних законів приймати нові, узгоджені з правовим полем ЄС, законодавчі акти. Беззаперечне те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади. Суперечки між гілками влади в Україні й гостра політична боротьба серйозно перешкоджають ефективній законотворчій діяльності парламенту.

Серед інших проблем правової системи України необхідно виділити відсутність дієвого механізму імплементації чинних правових норм. Як зазначає експерт Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства В. П'ятницький у своїй роботі "Fundamental Reform for Future Integration" для журналу The Day, «головна проблема України не в підготовці, а у виконанні нового законодавства. У нас існує велика кількість добрих законів, які не працюють на практиці».

Україна, на жаль, знаходиться ще далеко від європейських стандартів правової регламентації. Багатогранність європейського правового поля, його комплексний характер наочно свідчать про труднощі на шляху узгодження національного законодавства із загальноєвропейським.

---

⁵⁸ Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу
URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf>
(дата звернення: 04.11.2023)

3.2 Перспективи адаптації законодавства України до стандартів та правової системи ЄС

17 червня 2022 р. Європейська Комісія оприлюднила висновок, в якому рекомендувала надати Україні статус кандидата в члени ЄС. Позитивна оцінка Європейської Комісії створила передумови для прийняття 23 червня 2022 р. відповідного рішення Європейською Радою, а 14 грудня 2023 року Європейська рада вирішила розпочати переговори щодо вступу України до Європейського Союзу.

При цьому для України було визначено сім рекомендацій, виконання яких є необхідним для подальших кроків у процесі набуття членства в ЄС (зокрема, щодо боротьби з корупцією, реформування правоохоронного сектору, імплементації антиолігархічного закону тощо).⁵⁹

Це історичне рішення відкрило перед Україною широкі можливості та водночас поклало на українську владу додаткові зобов'язання щодо адаптації законодавства України до права ЄС та здійснення докорінних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ, спрямованих на розбудову розвиненої та сталої демократії та ринкової економіки.

Саме тому з моменту отримання статусу держави-кандидата робота Уряду з імплементації законодавства ЄС набула більш широкого змісту. Демонструючи рішучість якнайшвидше стати повноправним членом ЄС, Кабінет Міністрів України 28 лютого 2023 р. запустив масштабний процес внутрішньої оцінки стану наближення українського законодавства до законодавства ЄС (селф-скринінг), прийнявши відповідну постанову № 189 “Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС)”.

---

⁵⁹ У звіті ЄС відзначено важливі кроки у напрямку впровадження програми реформ в Україні. European Union: веб-сайт. 2022. URL: <https://cutt.ly/D11BVa> (Дата звернення 11.12.2023)

Оцінка проводилася у кілька етапів протягом 6 місяців і дала змогу визначити стан адаптації законодавства України до права ЄС, виявити невідповідності та прогалини, які необхідно усунути в рамках переговорів та підготовки до вступу в ЄС. До проведення селф-скринінгу було залучено більше 80 органів державної влади, державних установ, міжнародних проектів та громадських організацій, які за координації Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України та Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції СКМУ опрацювали близько 28 тисяч актів права ЄС.

За результатами оцінки на даному етапі:

1. Підлягають подальшій повній та/або частковій імплементації 2739 актів права ЄС.
2. Імплементовано повністю 1625 актів права ЄС.
3. Не потребують імплементації 23456 актів права ЄС.

Зазначена статистика є попередньою спробою визначення стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) (далі – акти права ЄС) у розрізі переговорних розділів у рамках підготовки до відкриття переговорів про вступ України до ЄС.⁶⁰

За результатами проведення селф-скринінгу сформовано звіти за 34 переговорними розділами, результати яких буде покладено в основу наповнення майбутньої Національної програми нормативно-правового наближення українського законодавства до актів права ЄС.

У цьому документі викладені ключові результати проведеного селф-скринінгу законодавства за переговорними розділами в рамках кластерів “Фундаментальні сфери”, “Внутрішній ринок”, “Конкурентоспроможність та

---

⁶⁰ У звіті ЄС відзначено важливі кроки у напрямку впровадження програми реформ в Україні. European Union: веб-сайт. 2022. URL: <https://cutt.ly/D11BVa> (Дата звернення 11.12.2023)

інклюзивне зростання”, “Зелений порядок денний та сталий зв’язок”, “Ресурси, сільське господарство та згуртування” та “Зовнішні відносини”.

У реаліях сьогодення перед Україною постає завдання здійснення докорінних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ, спрямованих на розбудову розвинутої і сталої демократії та ринкової економіки. Зазначені кроки ведуть до покращення життя українців та стають новим світоглядним маяком, де цінностями є повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права, повага до прав людини, зокрема прав меншин.

Протягом року, в умовах повномасштабного військового вторгнення, міністерства та інші заінтересовані органи державної влади провели масштабну аналітичну експертизу українського законодавства на предмет його відповідності праву ЄС. У ході селф-скринінгу було виявлено системні проблеми, які перешкоджають повній та швидкій імплементації законодавства. Такими є, зокрема, недостатня інституційна спроможність відповідальних органів державної влади, які потребують більшої кількості фахівців для розробки необхідного законодавства, додаткових фінансових ресурсів, залучення експертної підтримки в рамках міжнародної технічної допомоги. За окремими напрямками було виявлено потребу у створенні нових профільних органів.

Низка актів не може бути імплементована у зв’язку з правовим режимом воєнного стану. Окремі положення європейського законодавства, які стосуються повноважень Європейської Комісії, обов’язків держав-членів ЄС по відношенню до Європейської Комісії та централізованих процедур, можуть бути імплементовані тільки після вступу України до ЄС.

Також існує потреба у перекладі актів права ЄС українською мовою та навпаки, у проведенні термінологічної перевірки та узгодженні технічних перекладів. Серед інших пріоритетних заходів – поглиблене вивчення та

аналіз актів права ЄС з урахуванням браку кадрів та часу, підвищення кваліфікації з питань адаптації законодавства України до актів права ЄС для кадрів, які в подальшому будуть залучені до даного процесу.

Усі ці заходи потребуватимуть залучення фінансування для матеріально-технічного забезпечення органів управління. Разом з цим, на сьогодні за результатами проведеної первинної оцінки маємо такі результати у розрізі переговорних розділів:

1. найбільша кількість актів права ЄС, що вже повністю імплементовані в українське законодавство, міститься в таких розділах:

- «Митний союз» (742 акти);
- «продовольча безпека, ветеринарна та фітосанітарна політика» (80 актів);
- «Захист прав споживачів та охорона здоров'я» (67 актів);
- «Статистика» (245 актів)
- «Зовнішні відносини» (160 актів).

Найбільша кількість актів права ЄС, що підлягають подальшій повній та/або частковій імплементації, міститься в таких розділах:

- «Транспортна політика» (399 актів);
- «Продовольча безпека, ветеринарна та фітосанітарна політика» (304 акти);
- «Свобода підприємництва і надання послуг» (263 акти)
- «Фінансові послуги» (216 актів)
- «Свобода руху товарів» (289 актів).⁶¹

Важливо також зазначити, що результати, отримані в ході проведення селф-скринінгу, будуть враховані у Національній програмі адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС). Це

---

⁶¹ У звіті ЄС відзначено важливі кроки у напрямку впровадження програми реформ в Україні. European Union: веб-сайт. 2022. URL: <https://cutt.ly/D11BVa> (Дата звернення 11.12.2023)

програмний документ, який встановлюватиме стратегічні завдання гармонізації українського законодавства з правом ЄС за переговорними розділами та стане основою переговорної позиції України щодо вступу до ЄС. Більше того, результати селф-скринінгу напряду вплинуть на початок глобального процесу реформ в усіх сферах правового поля України в рамках тривалого шляху євроінтеграції.

Водночас первинна оцінка має вкрай практичне значення під час вступу до ЄС, оскільки забезпечила повноцінне кроссекторальне розуміння масштабів законодавчої та інституційної готовності України до вступу в ЄС, що є підставою для посилення внутрішніх процесів. До того ж, селф-скринінг є показником для ЄС щодо проактивної ініціативи та потужної мотивації нашої держави на шляху вступу до ЄС, адже сприйняття України в інституціях ЄС є не менш вагомим фактором вступу, ніж зусилля держави.

Україна – єдина держава, де прагнення євроінтеграції було ознаменовано Революцією гідності. Це перша держава, де був проведений селф-скринінг – до офіційного скринінгу Європейської Комісії, що вже є орієнтиром для інших державкандидатів на членство в ЄС.

Євроінтеграційний шлях є абсолютним пріоритетом для України – після протистояння збройній агресії РФ. Більше того, саме євроінтеграція є невід’ємним елементом такого протистояння.

Тому висока динаміка подальшого руху ЄС та якість євроінтеграційних процесів залишаються ключовою ціллю для реформування законодавства та формування загальнодержавних політик.

Формування правового поля держави є тривалим соціальним процесом, що органічно пов’язаний зі змінами у всіх інших сферах життя суспільства. Штучно прискорити цей процес неможливо, але потрібно створити йому режим найбільшого сприяння. Ефективнішому процесові наближення

правового поля держави до стандартів права ЄС сприятиме провадження таких заходів [8, с. 9]:

- аспекти розробки нової Концепції зближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу. Потрібно ґрунтовніше підійти до вироблення критеріїв визначення пріоритетних сфер адаптації та переліку правових актів ЄС, до яких має бути приведене у відповідність вітчизняне законодавство;

- утворення однієї цілісної системи законодавства України, оскільки розпорошеність ускладнює процес адаптації;

- розробка органами державної влади в Україні «гармонограм» – графіків роботи з гармонізації законодавства для окремих галузей права;

- визначення галузевого комітету Верховної Ради України, який би забезпечував координацію та узгодження відповідної законотворчої діяльності;

- створення українсько-європейського словника юридичної термінології;

- широка інвестиція та залучення іноземних експертів і максимальне використання технічної допомоги ЄС щодо адаптації та зближення вітчизняних норм права до законодавства ЄС.

ВИСНОВКИ

Одним із проявів сучасних процесів переформатування системи міжнародних відносин є інтенсифікація міжсуб'єктних взаємодій, що характеризується взаємопов'язаними тенденціями глобалізації та регіоналізації світового політичного простору. У той час, коли глобальні тенденції стосуються, в основному, цивілізаційного та нормативного аспектів, в політичній, економічній та безпековій сферах міждержавного співробітництва спостерігається зростання ролі регіональних об'єднань, здатних впливати на формування регіональних систем міжнародних відносин, поступово інтегруючи до них значимих політичних акторів найближчої периферії

Україна обрала своїм стратегічним курсом інтеграцію в європейське співтовариство. Однак, для того щоб бути повноцінним членом європейської спільноти, нашій державі необхідно пройти непростий шлях, в тому числі і щодо адаптації законодавства нашої держави до стандартів Європейського Союзу.

Проблеми гармонізації законодавства на різних етапах інтеграції, підкреслюється важливість подолання викликів для досягнення політичної асоціації, економічної інтеграції та загальної співпраці між Україною та ЄС.

Гармонізація українського законодавства з ЄС є складним і багатогранним процесом, який пройшов кілька етапів – від Угоди про партнерство та співробітництво до чинного рішення про отримання статусу кандидата в ЄС. За ці роки Україна досягла значного прогресу у приведенні своїх законів та нормативно-правових актів у відповідність до стандартів ЄС у різних галузях, але виклики залишаються.

Ото ж за результатами проведеного наукового дослідження ми прийшли до таких висновків:

1. Гене́за або гене́зис («грец. γένεσις від грец. γέννῶω – породжую, створюю, лат. genesis) – походження, виникнення, становлення» у ширшому сенсі – «зародження і подальший процес розвитку, що привів до певного стану, вигляду, предмету, явища»

Сучасне становище європейської інтеграції – це наслідок довготривалої історії. Дослідження сучасного стану та перспектив реалізації євроінтеграційної стратегії України неможливо без звернення до витоків цих процесів. Аналіз пройдених етапів європейської інтеграції, а також сукупності як позитивних, так і негативних факторів дозволяє дійти висновків про те, що становлення такого об'єднання є наслідком великих довготривалих зусиль, які були б марними без існування потужної ідеологічної основи та поваги до загальних людських цінностей. Спільні з Європою цінності і прагнення до миру та економічного зростання спонукали Україну обрати євроінтеграційної стратегію.

2. Відносини між Європейським Союзом та Україною вже дають певні позитивні результати в контексті забезпечення демократичного та європейського розвитку країни. Європейська інтеграція є основним і постійним пріоритетом у зовнішній політиці України, а подальший розвиток і поглиблення відносин між Україною та Європейським Союзом здійснюються за принципами політичної асоціації та економічної інтеграції, а також принципом побудови розкинутого та ефективного громадянського суспільства.

Актуальним поставленим завданням науки національного права є розробка наукових пропозицій щодо подальшого розвитку нормативних засад європейської інтеграції України з урахуванням вимог часу та реальних очікувань українського суспільства

3. На сучасному етапі державно-правового розвитку України адаптація законодавства не є всеосяжною. Фактично вона є початковою стадією досягнення стану сумісності (сполучності, еквівалентності) із законодавством ЄС в окремих сферах, визначальних для поглиблення торговельно-економічних зв'язків, поступової інтеграції країни-реципієнта до внутрішнього ринку ЄС.

Водночас адаптація законодавства є дієвим засобом співставлення універсально-цивілізаційного та специфічно-національного розуміння права, досягнення концептуально-нормативної спільності правового регулювання і ствердження європейського праворозуміння. Інституційний механізм адаптації вітчизняного законодавства до *acquis communautaire* потребує суттєвого коригування, у першу чергу шляхом відновлення інституційної спроможності Міністерства юстиції України як уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері адаптації законодавства, посилення євроадаптаційної правосуб'єктності віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, покращення координації адаптаційної діяльності та її децентралізації за рахунок ширшого залучення до реалізації відповідних заходів недержавних інституцій та профільних експертів.

4. Із синергетичної точки зору будь-яка система, у т.ч. і країна, в точках біфуркації володіє набором варіантів подальшого розвитку – «віялом можливостей». Однак незважаючи на те, що варіантів розвитку може існувати багато, кількість їх є обмеженою і обов'язково узгодженою із властивостями самої системи (країни). Це означає, що сліпе копіювання іноземних норм, запровадження інституцій, невластивих і не передбачених «віялом можливостей», не зможе належним чином врегулювати наявні в країні відносини. Такі норми у будь-якому випадку одразу або з часом будуть відкинуті системою, змиті дисипативними процесами, що протікають у ній.

Тому у разі прийняття описуваних рішень обов'язково слід враховувати особливості національного менталітету. Крім того, у процесі адаптації чинних нормативно-правових актів до мінливих суспільних потреб шляхом внесення до них змін і доповнень зміст нормативно-правового акта має бути приведено до стану максимальної відповідності сучасним соціальним потребам.

5. Загалом процес гармонізації, складається з декількох етапів, які включають:

– ідентифікація. Цей етап передбачає всебічний огляд і аналіз чинного національного законодавства з метою виявлення прогалин і невідповідностей із законодавством ЄС.

– розробка та прийняття. На цьому етапі розробляються нові закони, поправки або зміни до них з метою приведення національного законодавства у відповідність до вимог ЄС. Цей процес може включати консультації із зацікавленими сторонами та використання передового досвіду інших країн-членів ЄС;

– імплементація. На етапі імплементації прийняті закони та нормативні акти вводяться в дію шляхом створення відповідних інституційних рамок, розбудови потенціалу та надання ресурсів для забезпечення їх виконання та дотримання.

– моніторинг та оцінка. Цей етап передбачає постійну оцінку ефективності гармонізованого законодавства та визначення сфер, що потребують вдосконалення або подальшого узгодження з правом ЄС.

6. Рекомендовані дії під час опрацювання проекту законодавчого акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до права ЄС:

– визначення мети проекту закону. Необхідно визначити сферу суспільних відносин, яку передбачається врегулювати, та з'ясувати, чи передбачає мета проекту закону, визначена у пояснювальній записці та/або

тексті проекту, виконання зобов'язань у сфері європейської інтеграції та адаптацію законодавства України до положень права ЄС;

– визначення зобов'язань України в євроінтеграційній сфері, на виконання яких спрямований проект закону.

Встановлюється положення права ЄС, яке передбачається імплементувати до законодавства України, його обсяг та здійснюється перевірка на відповідність з інформацією, вказаною у таблиці;

– аналіз вимог кожного акта(ів) права ЄС (з'ясовуються ключові цілі регулювання (преамбула), мета, предмет регулювання, коло суб'єктів, на яких поширюється регулювання, наявність обмежень чи винятків із сфери регулювання, вимоги (мінімальні / максимальні), визначається їх характер (м'які / імперативні (обов'язкові), встановлюються відсилочні норми на інші документи ЄС, що підлягають врахуванню під час адаптації законодавства України до положень права ЄС (за наявності), які мають імплементуватися проектом закону, на основі сформованого списку джерел права ЄС;

– порівняння положень проекту закону із положеннями Угоди про асоціацію, інших міжнародних договорів у сфері європейської інтеграції та правових актів ЄС;

– дослідження висновків внутрішньопарламентських експертиз, а саме наукової експертизи, юридичної експертизи та експертизи Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу. Першочерговим кроком розробки документів, пов'язаних із євроінтеграцією, та інструментом допомоги є підготовка таблиці відповідності. Таблиця відповідності є детальним інструментом планування (та моніторингу) апроксимації законодавства.

7. Дослідженням визначено кілька ключових проблем у процесі адаптації, таких як технічні перешкоди, переклад та адаптація документів ЄС, визначення пріоритетних сфер для гармонізації, неефективна

імплементация, слабкі інституції, корупція, обмежена фінансова та технічна допомога, політична нестабільність, недостатня прозорість законодавчого процесу та ін

Найвні проблеми адаптації законодавства із застосуванням міжнародного досвіду в законодавчих галузях права останнім часом відіграють провідну роль у дотриманні відповідності норм українського законодавства до європейського права. Але треба відзначити той факт, що під час вчинення адаптації законодавства України до права Європейського Союзу відбуваються певні проблеми, що значно уповільнюють цей процес. Також необхідно зазначити, що факт ухвалення згідного з правом ЄС українського законодавства ще не означає належного функціонування цих правових механізмів.

Серед інших проблем правової системи України необхідно виділити відсутність дієвого механізму імплементации чинних правових норм. Як зазначає експерт Українсько-Європейського консультативного центру з питань законодавства В. П'ятницький у своїй роботі "Fundamental Reform for Future Integration" для журналу The Day, «головна проблема України не в підготовці, а у виконанні нового законодавства. У нас існує велика кількість добрих законів, які не працюють на практиці».

8. Ефективнішому процесові наближення правового поля держави до стандартів права ЄС сприятиме провадження таких заходів [8, с. 9]:

– аспекти розробки нової Концепції зближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу. Потрібно ґрунтовніше підійти до вироблення критеріїв визначення пріоритетних сфер адаптації та переліку правових актів ЄС, до яких має бути приведене у відповідність вітчизняне законодавство;

– утворення однієї цілісної системи законодавства України, оскільки розпорошеність ускладнює процес адаптації;

- розробка органами державної влади в Україні «гармонограм» – графіків роботи з гармонізації законодавства для окремих галузей права;
- визначення галузевого комітету Верховної Ради України, який би забезпечував координацію та узгодження відповідної законотворчої діяльності;
- створення українсько-європейського словника юридичної термінології;
- широка інвестиція та залучення іноземних експертів і максимальне використання технічної допомоги ЄС щодо адаптації та зближення вітчизняних норм права до законодавства ЄС [8, с. 9].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Вісник Національної академії правових наук України № 4 (75) 2013. С 123- 132.
2. Андрус Кубілюс: Україна – це «стиснута пружина» за потенціалом. Інтерв'ю Віталій Портников від 14 вересня 2019. Радіо свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30163134.html> (Дата звернення: 01.10.2023).
3. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2014. № 1. С. 34–37.
4. Безвізовий діалог Україна – ЄС. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/dialog-u-sferiyusticiyi-svobodi-ta-bezpeki/pro-rozvitok-bezvizovogo-dialogu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (Дата звернення: 01.12.2023).
5. Вовк О. О. Нормативно-правове забезпечення зовнішньої безпеки України та держав-членів Європейського Союзу (порівняльно-правовий аналіз). ис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015.- 209 с.
6. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Київ: Центр Разумкова, 2022. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf (дата звернення: 10.06.2023).

7. Головка-Гавришева О. І. Принцип верховенства права Європейського Союзу як основа взаємодії правової системи ЄС і національних правових систем держав-членів. Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини». 2017. Вип. 42. С. 227-232.

8. Гора М. І. Стан наукового дослідження конституційного курсу на європейську та північноатлантичну інтеграцію України URL: http://dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=145%3A2011-06-06-10-50-16&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (дата звернення: 20.10.2023).

9. Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россав, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

10. Добре демократичне врядування в Україні: рух вперед у повоєнний період. Council of Europe. 2022. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/gooddemocratic-governance-in-ukraine-moving-forward>. (дата звернення: 20.10.2023).

11. Дудкевич В. І. Євроінтеграційні практики України: політологічний вимір : дис. ... д-ра філос. : 052 «Політологія» / ДВНЗ «Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2021. 264 с. URL: https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/12/dis_dudkevych.pdf.

12. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році. Кабінет Міністрів України. 44 с. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEI/AA_report-UA.pdf (Дата звернення: 01.12.2023).

13. Інтеграція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (Дата звернення 11.12.2023)

14. Координаційний центр з провадження діяльності, пов'язаної з участю України в реалізації Стратегії ЄС для Дунайського регіону, підтримав план заходів на 2021-2023 рр. Міністерство розвитку громад та територій України : веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/koordynacijnyj-czentr-zprovadzhenya-diyalnosti-povyazanoji-z-uchastyu-ukrayiny-v-realizacijystrategiyi-yes-dlya-dunajskogo-regionu-pidtrymav-plan-zahodiv-na-2021-23-rr/> (Дата звернення 11.12.2023)

15. Комар Н. В. Процес візової лібералізації між Україною та країнами ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 14(1). С. 142-145.

16. Капленко Т.В. Розвиток національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством Європейського союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. С. 37–39.

17. Катеринчук І. П.. Організаційно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в правоохоронній сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. -К.,2010.-18с.

18. Корунчак Л. А. Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/96b7fe3a-0d7b-4531-83a0-13db7ecd679b>. (дата звернення: 28.10.2023).

19. Костюченко Я.М. Еволюція укладання угод про асоціацію Європейським Союзом з третіми країнами та/або міжнародними організаціями: теоретичні та історичні аспекти. Журнал європейського і порівняльного права, Вип. 3, 2017 с. 14-29.

20. Кузьменко Ю.В. Аналіз правового механізму заборони катувань в Україні. Юридичний бюлетень. 2020. Вип. 14. С. 49–54.

21. Макаренко О. М. Аналіз проблем гармонізації законодавства України до ЄС впродовж усього періоду прагнення до євроінтеграції URL: http://lib.khmnu.edu.ua/konfer_HNU/2021/harm_zakonodavs_2021.pdf (дата звернення: 10.11.2023)

22. Макаренко О. М. Теоретико-правові засади етапів гармонізації законодавства України з ЄС URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/73wwYWQ7/> (дата звернення: 14.11.2023)

23. Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу : монографія . Херсон : Видавничий дім «Гельветика» 2019. 406 с.

24. Матчук Я.Ю. Цифрова дипломатія як чинник взаємодії України з країнами-сусідами ЄС дис. ...док. філос. : 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 218 с.

25. Миколенко О. І. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу як соціально-правове явище. Правова держава. 2016. № 22. с. 151-156.

Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3591/1/%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7.pdf> (дата звернення: 04.11.2023)

26. Мушак Н. Б. Шенгенське ACQUIS у праві Європейського Союзу: дис. ...д.ю.н. : 12.00.11 «Міжнародне право» / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2019. 479 с.
27. Назаренко О. А. Загальні принципи права ЄС у правовій системі ЄС. Правове регулювання економіки : зб. наук. пр.; редкол.: О. В. Солдатенко (голов. ред.) та ін. Київ : КНЕУ, 2015. № 15. С. 242–249.
28. Палагнюк Ю.В. Державна євроінтеграційна політика України: теорія, методологія, механізми : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 392 с.
29. Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 338–342.
30. Право Європейського Союзу: Підручн. / за ред. Р.А. Петрова. Київ: Істина, 2017. 384 с.
31. Проневич О. С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євро інтеграційного курсу України. URL: /13230-Текст%20статті-26089-1-10-20190704%20(1).pdf. (дата звернення: 24.10.2023).
32. Рагуліна К.А. Угода про асоціацію як правова основа адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 1. Том 1. С. 50-54
33. Резніков В. В. Механізми формування та реалізації державної політики у сфері державного управління дис. ...д. н. з держ управління : 25.00.02 «Механізми державного управління» / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 422 с.

34. Синчук С. Модель національної системи соціального забезпечення в контексті європейського напрямку розвитку України. Право України. 2016. № 8. С. 17.

35. Сільченко С. Чи потрібні українцям пільги на шляху до Європи (міркування про шляхи реформування соціального законодавства). URL: http://www.ilf-ua.com/ua/publications/articles/pilgy_na_shlyakhu_do_evropy/ (Дата звернення 11.12.2023)

36. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/22.pdf> (дата звернення 11.06.2019)

37. Сорока С.В., Волчецький Р.В. Еволюція взаємовідносин України з Європейським Союзом. Світова та європейська інтеграція: навч. посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 340 с.

39. Стецюк Н.В. Євроінтеграційні процеси в Україні (конституційноправові аспекти). Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науковопрактичної конференції. Львів: ННПП НУ «Львівська Політехніка», 2017. 157 с.

40. У звіті ЄС відзначено важливі кроки у напрямку впровадження програми реформ в Україні. European Union: веб-сайт. 2022. URL: <https://cutt.ly/D11BVa> (Дата звернення 11.12.2023)

41. Україна-ЄС: шлях до політичної асоціації. Київ: Центр Разумкова, 2021. С.25-27. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_association.pdf (дата звернення: 11.12.2023).

42. Чорномаз О.Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. № 3. С. 245–248.

43. Шевченко Л., Зелінська О. Як забезпечити належну євроінтеграційну експертизу у вітчизняному законодавчому процесі? (Policy Paper). Київ : Європейський інформаційно-дослідницький центр, 2015. 21 с.

44 Шевченко О. Проблеми досягнення європейських соціальних стандартів в Україні. URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_1_2014_11_25/problemi_dosjagnennja_evropejskikh_socialnikh_standartiv_v_ukrajini/67-1-0-1100 (дата звернення: 13.12.2023).

45. Цятковська А. М. Громадянське суспільство у євроінтеграційному процесі в Україні. Правові засади взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні та зарубіжних державах: тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2019. 398 с. С. 319- 322.

46. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України як фактор забезпечення стабільності зовнішньополітичного курсу. Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: матеріали міжнар. наук.- практ. конф., Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. Ч. I. 120 с. С. 47-49.

48. Цятковська А. М. Євроінтеграційна стратегія України: генеза та особливості реалізації. Теорія і практика правознавства. 2019. Вип. 2 (16). С. 1-14.

49. Цятковська А. М. Конституційно-правові засади євро інтеграційної стратегії України : дис. ...док. філос. : 081 «Право» / Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2021. 213с.

50. Юркова О. В., Charles F. Кризи, основні концептуальні підходи до аналізування суспільних криз (з досвіду міжнародної політології) [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 5: Інститут історії України. К.: «Наукова думка», 2008. 568 с. URL:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:sbFYeWH_IR0J:history.org.ua/%3Ftermin%3DKrizi&cd=15&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (Дата звернення 11.12.2023)

51. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2012. – №24. – С. 37–49.

52. Basic Law for the Federal Republic of Germany. URL: <https://www.btgbestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (Дата звернення 01.09.2023).

53. Chandler, A.D. Strategy and Structure: A Chapter in the History of Industrial Enterprises. Cambridge, Mass, MIT. Press, 1962.

54. Constitution of Montenegro Official Gazette of Montenegro 01/07 of 25 October 2007. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/me/me004en.pdf> (Дата звернення 01.04.2019).

55. Dixit A., Nalebuff B. Thinking Strategically: The Competitive Edge in Business, Politics and Everyday Life. N.Y.: Norton, 1991. 394 p.

56. European Neighbourhood Policy (ENP) URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/european-neighbourhood-policy/enp/330/european-neighbourhood-policy-enp_en (Дата звернення 01.12.2023).